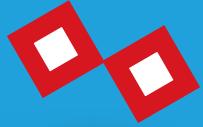

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE 114

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

6

LIPANJ
2022

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vljenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Preplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte za zaprimanje članaka, vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisk

Kerschoffset d.o.o.,
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Preplata

Godišnja preplata za Hrvatsku iznosi 150 kuna. Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Posiv na broj«, treba biti upisan Vaš preplatnički broj.

Godišnja preplata za inozemstvo

iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na preplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštarnina).

Vaš preplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se preplatiti

Zainteresirani za preplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu preplatnika.

Godišnja preplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi preplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Preplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini preplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za preplatu, a preplatnicima pravnim osobama računi.

Sadržaj

Članci

- 264** **Vilinski kukovi na Velebitu i njihova okolina**

Neven Kursar

- 270** **Kako sam se spasio ulaskom u »Kutiju«**

dr. Raul Horvat

- 278** **Proljetni uspon na Veliku kapu**

Nikša Maričić

- 282** **Obruč i Jelenc**

Feručo Lazarić

- 284** **Proljetni uspon na Veliku kapu**

Željko Brdal

- 289** **Moherski klifovi**

Damir Šantek

- 292** **Vjekoslav Cvetišić, revni planinarski fotograf**

Lana Majdančić

Tema broja

Vilinski kukovi na Velebitu

Naslovница

Vršni dio Risnjaka,
foto: Alan Čaplar

Vijesti

- 304** **Zaštita prirode:** Osvježeni program tečaja čuvara planinske prirode HPS-a

- 305** **Planinarska faleristika:** Značke PD-a Dilj gora iz Slavonskog Broda (Vjekoslav Kramberger)

- 307** **Vijesti:** Hrvatska domaćin glavne skupštine EUMA-e 2024.

- 308** **Nova izdanja:** 145 godina planinarstva u Istri

- 309** **Kalendar akcija**

- 310** **Planinarska enigmatika**

Vilinski kukovi na Velebitu i njihova okolica

Neven Kursar, Šibenik

Kao zaljubljenik u planinarenje, obišao sam većinu hrvatskih planina, popeo se na brojne njihove visove, među njima i na sve vrhove Hrvatske planinarske obilaznice, ali srce me je najčešće vuklo na Velebit, tu vilinsku planinu opjevanu u domoljubnoj budnici »Vila Velebita« i prvom hrvatskom romanu »Planine«, autora Petra Zoranića. To je bilo posebno izraženo posljednjih desetak godina, kada sam uz ostale njegove dijelove intenzivno istraživao i šire područje Vilinskih (Vilenskih) kukova, kako je tamošnje pučanstvo zbog doživljaja nadnaravnih prizora pri promatranju kukova neobičnih oblika nazvalo skupinu kamenih gromada u jednom odsječku jugoistočnog Velebita.

To se područje u smjeru sjeverozapad-jugostok proteže od Ošćenice (1182 m), najvišeg vrha između prijevoja Malog Alana i Prezida, do špilje Vranjače. Po narodnoj predaji i mitskim vjeronjimima, »vile kad polaze na zborovanje najprije prolaze kroz Vilinska vrata kod Svetog brda, potom se na Dušicama sastaju, a na Vilinskim kukovima plešu«.

Kad sam posjećivao taj planinarski dragulj prepun pitomih dolaca s ostacima pastirskih

stanova, špilja, jama i provalija te nebrojenih kukova najbizarnijih oblika, događalo mi se da sam opetovano odlazio na iste lokalitete samo zato što u prethodnom pohodu nisam uspio dokraja obići pojedini dolac, popeti se na planirani kučeljak ili pak nisam pronašao ciljani bunar ili čatrnu (kamenicu). Kao nagradu, zbog obilja zanimljivih lokaliteta i prirodnih znamenitosti, u tim bih ponavljanjima uvijek pronašao i poneki detalj koji u prethodnom izletu nisam uočio. Doajen hrvatske planinarske publicistike i naš planinarski nestor dr. Željko Poljak u svojoj je knjizi »Život na planinarski način« napisao da je planinarenje Velebitom idealno za planinare koji od planine očekuju da im svaki put pruži nešto novo, dotad neviđeno. Ta se konstatacija naročito obistinjuje na području Vilinskih kukova, u kojem su prirodne sile stvorile krajobraz iznimne ljepote.

Području se može pristupiti s raznih strana, a kroz njega također prolazi i trasa staze koja povezuje Tulove grede s prijevojem Prezidom. Najjednostavnija i najkraća svakako su dva prilaza iz smjera juga: prvi počinje u muško-vačkom zaseoku Pećici, nadomak prometnici

Dolac Cjepalo

Obrovac – Gračac, odakle se lošom brdskom cestom (nije za vožnju) stiže do dolca Prosenjaka (na početku završne uzbrdice može se desnom kraticom strmo uzbrdo preko dolca Ražovca doći do jame Mamet), a drugi vodi oputinom koja se od iste prometnice odvaja kod odmorišta udaljenog pet-šest kilometara od skretanja za Muškovce u smjeru Gračaca, prolazi pokraj špilje Vranjače te završava iznad dolca Škalini.

U njegovu zapadnom dijelu prevladavaju travnati dolci, među kojima su najveći Gornja

lađa, Bužanjka, Dražice, Ćaber, Puča te Prosenjak, a u istočnom dijelu dominiraju impozantne stijene, od kojih su najmarkantniji kuk Ražovi, Vilenski vrh, Panoga (zapadni i istočni kuk), kuk Sandalj, Bili kuci i Šiljci. Zanimljivo je kako je tamo gdje pretežu dolci priroda stvorila možda najljepše kamene skulpture, i to: Šuplji kamen na Ravnoj strani i obližnju stijenu Ćaber iznad istoimenog dolca, koja podsjeća na katedralu, te kukove iznad dolaca Čužavca i Prosenjaka, s brojnim čučavcima i završecima koji nalikuju

Panorama Vilinskih kukova - Bili kuci u sredini

Kuk Sandalj

na tornjeve, zupce i brojne druge čudesne oblike kakve prirodne sile mogu stvoriti samo u dinarskom krškom gorju. Nadalje, treba spomenuti i jedinstvene kamene monolite, u narodu zvane Ladovi, u dolcu Gornjoj lađi te stijenu u obliku gorostasnog nosoroga iznad dolca Puče.

Pogled na Panogu sa sjevera

NEVEN KURSAR

U carstvu najviših i najneprohodnijih kukova također se smjestilo nekoliko živopisnih dolaca, od kojih su najdojmljiviji Rupa, Cjepalo i Malo Cjepalo.

Zbog konfiguracije terena, kretanje u zapadnom dijelu toga područja nije zahtjevno. Za njegov je obilazak dovoljna planinarska karta, budući da krakovi ratne brdske ceste povezuju gotovo sve dolce. Ta cesta ipak nije znatnije narušila ljepotu krajolika, a njezina trasa uglavnom prati nekadašnje pastirske staze. Ipak, ostale su sačuvane još poneke građene kamene staze, od kojih je posebno lijepa ona koja povezuje dolce Gornju lađu i Bužanju.

S druge strane, orientacija i pohodi u njegov istočni, stjenoviti dio, odnosno u područje Vilinskih kukova, znatno su teži, a na nekim su mjestima potrebne i penjačke vještine. Budući da se povećava zanimanje planinarske populacije za istraživanje toga donedavno rijedje posjećivnog područja, u posljednje je vrijeme nekolicina planinarskih entuzijasta očistila pojedine zarasle

NEVEN KURSAR

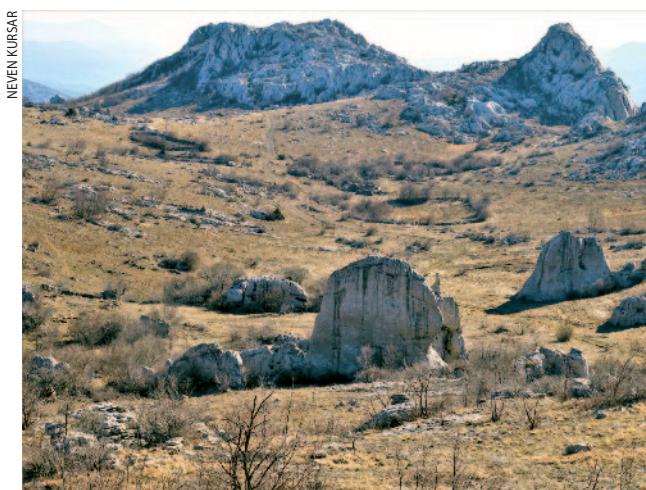
Dolac Rupa

staze i prolaze kroz Vilinske kukove te ih radi sigurnijeg kretanja obilježila improviziranim oznakama.

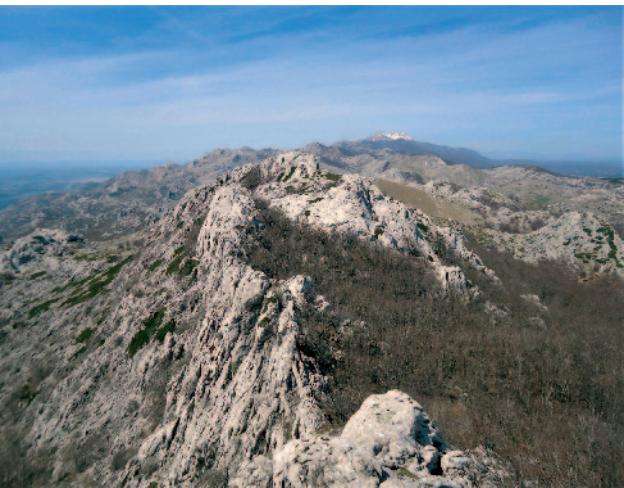
Većina planinara za početak upoznavanja s područjem Vilinskih kukova odabire obilazak impresivnog otvora jame Mamet te odatle započinje uspone na Vilenski vrh (990 m) i zapadni (niži) kuk Panoge (1050 m). Usput, porastu zanimanja za taj velebitski predio jamačno je pridonio austrijski športaš i avanturist Felix Baumgartner svojim riskantnim pothvatom, kada je 2004. skočio padobranom u jamu Mamet.

Kao i drugdje na Velebitu, i ovdje postoji neslaganje oko toponima, ali ja ću, ne želeći se upuštati u šire rasprave, samo spomenuti zbrku oko lokacije Vilenskog vrha, uz napomenu da se u ovom tekstu taj naziv odnosi na kuk koji je pod tim imenom i najpoznatiji u planinarskim krugovima. Naime, na planinarskim kartama ucrtana je jedna lokacija sjeverozapadno iznad dolca Rupe, a domaće pučanstvo tim imenom naziva vrh udaljen od toga oko 750 metara zračne linije u sjevernom smjeru (iznad dolca Lokvine),

dok je pak nepoznat netko ispisao njegovo ime na vrhu kuka sjeveroistočno od dolca Drage, a koji je viši od dvaju prethodno navedenih i nalazi se otprilike na sredini, između njih. Najvjerojatnije zbog njegova dominantnog položaja, među planinarima se upravo za taj treći vrh uvriježio

Ladovi na Gornjoj Lađi

NEVEN KURSAR

Greben Panoge sa Zapadnim kukom – u daljini Sveti brdo

naziv Vilenski vrh, iako je on, opet, zbog oblika svoga vršnog dijela, u narodu poznatiji po imenu Zdjela. Prava zavrzlama!

S Vilenskoga vrha te s obližnjega travnatog vrha Golovro (976 m) u njegovu produžetku otvaraju se prekrasni vidici na zapadni dio toga područja, u kojem se nalaze brojni, prije spominjani dolci, dok se sa zapadnoga kuka Panoge prema jugu pruža vidik na pravo carstvo dinarskoga krša, tj. središnji dio Vilinskih kukova. Ti su vrhovi lako dostupni i ne iziskuju veće napore.

Daleko je veći izazov u planinarskom smislu kretanje po grebenu od zapadnoga do istočnoga

(većega) kuka Panoge (1064 m), a koji je jamačno najljepši vidikovac na čitavom prostoru Vilinskih kukova. Izdvojit će samo pogled u dubinu na bajkovit dolac Rupu, stješnjen između visokih stijena. Uživanje u tom prizoru divna je nagrada za naporan uspon. Na otprilike pola grebenskog puta između tih dvaju kukova (neki ih nazivaju Mala i Velika Panoga) nalazi se jedinstven otvor u stijeni u obliku uha, poznat pod nazivom Vilina vrata. Na istočni kuk Panoge, koji je ujedno i najviši vrh Vilinskih kukova, može se popeti još i vratolomnim usponom izravno iz dolca Rupe ili pak grebenskim prilazom od Slatkog vrha, s istoka, postupnim veranjem po stijenama. Sva su tri prilaza primjerena samo za kondicijski i tehnički sposobne planinare jer je na pojedinim dionicama potrebno i korištenje ruku.

Kad s visova Panoge promatramo kameni labirint Vilinskih kukova ispod nas, može se učiniti nemogućim prehodati ga, ali i skusni planinar koji se odvaja za taj pothvat bit će nagrađen rijetko doživljenim planinarskim užicima. Za obilazak njihova središnjega dijela najbolje je napraviti kružnu turu: jama Mamet – kuk Sandalj – dolac Cjepalo – dolac Malo Cjepalo – Slatki vrh – Panoga – Razvršje – dolac Rupa – jama Mamet. Upravo na tom razmjerno malom prostoru prije citirana Poljakova tvrdnja dolazi do punog izražaja jer se uzastopno otvaraju novi vidici i drukčiji prizori.

Kuk Ražovi

NEVEN KURSAR

Ističem impozantnu stijenu između dolaca Cjepala i Rupe, koju obližnji puk naziva Litica, a čiji vršni dio po dužini podsjeća na zmajski hrbat. Zbog spektakularnih je vidika posebno atraktivan i spojni put između dolca Cjepala i nešto manjeg dolca na istoku, koji je u narodu poznat pod imenom Malo Cjepalo. Također, valja izdvojiti još jednu lijepu šuplju stijenu otprilike na polovici grebenskog puta između Slatkog vrha i Panoge.

Ostaje mi još opisati uspon na najviši kuk u skupini Bili kuci (975 m), koji je uz kuk Ćukulin možda i najnedostupniji u cijelokupnim Vilinskim kukovima. U prvom pokušaju planirao sam do njega doći koristeći ucrtanu pastirsku stazu koja iz travnatog dijela dolca Malog Cjepala vodi na prijevoj između kukova Šiljci i Bili kuci, pa potom okrenuti na vrh u smjeru zapada, strmo po grebenu. Došavši na prijevoj, shvatio sam da je greben prestrm i rastrgan te stoga najvjerojatnije neprohodan, pa sam se pokušao probiti pod njegov završni dio usponom kroz paralelni, pošumljeni klanac. Međutim, ubrzo sam upao u neprohodne škrape i gricine, zarasle svakovrsnom dračom i šikarom, tako da mi je preostalo samo časno odustajanje. Nakon detaljnijeg proučavanja zemljovida, u sljedećem sam se pohodu odlučio za pristup koji počinje iz sredine najpošumljenijeg dijela dolca Malog Cjepala i vodi izravno na jug prema najvećoj i najvišoj stijeni u skupini Bili kuci. Uz povremeno kretanje »na sve četiri« u gornjem dijelu te trase, kroz težak, ali ipak prohodan krš, izašao sam na prijevoj podno sjeverozapadne strane vršne stijene. Odatle se treba spustiti pedesetak metara u južnom smjeru na travnati kamenjar te se potom koristeći ruke popeti do vrha po zapadnoj padini zaobljene stijene. Moj je umor kao rukom nestao na samom vrhu dok sam uživao u spektakularnom vidiku, koji je usporediv samo onim s vrha Panoge!

Nepovratno je prošlo vrijeme kada je na tim velebitskim dolcima i kukovima sve odzvanjalo od dozivanja pastira i glasanja njihova blaga te kada je planinka (domaćica), po opisu Miroslava Hirtza u odsječku svoga jedinstvenog putopisa po Velebitu (Hrvatski planinar 9/1926), u pastirskom stanu u Gornjoj lađi pripremala jaja planinarima za okrjepu te ih za piće nudila varenikom i kiselinom. Nasreću,

NEVEN KURSAR

Bili kuci

život ovdje ipak nije potpuno zamrojer još nekoljicina mještana Muškovaca i Zatona Obrovačkog seli stoku u planinu i održava svoje stanove na Prosenjaku, Rupi i obližnjoj Unjki pod Ošćenicom. Jer, zapitajmo se, što bi nam Velebit danas značio bez svojih Podgoraca i gorštaka, koji su iskrčili njegove dolce i izgradili nebrojene kamene staze i skalinade? U najboljem slučaju mogli bismo mu se samo diviti iz daljine ili se pak nadati da ćemo ga poput Zoranića obilaziti u snu. Stoga budimo zahvalni što postoji mogućnost da i današnji planinar visoko u planini susretne poneko stado i njegova gospodara ili pak da ugleda ovce kako tijekom vrućih dana, tražeći svežinu i hlad, plandaju pod veličanstvenim Šupljim kamenom, koji podsjeća na golemo oko. Naime, kako su to čobani uvjeravali Hirtza i njegovu družinu, kroz tu šuplju stijenu smještenu na padinama Ravne strane nedaleko od jame Čavnjače »vavijek vjetar šuba (piri)«.

Nakraju, ne mogu ne spomenuti činjenicu kako trenutačno od prijevoja Malog Alana do prijevoja Prezida, a u čijem su središtu smješteni Vilinski kukovi, osim jednoga kilometra markirane staze od burobrana na Vrhpragu do vrha Tulovih greda (put 1004), nema registriranih planinarskih putova, niti je to područje zastupljeno u Hrvatskoj planinarskoj obilaznici. Nadam se da će to zalaganjem cijelokupne hrvatske planinarske obitelji u bliskoj budućnosti biti ispravljeno. Taj atraktivan dio Velebita svakako to zaslужuje.

Kako sam se spasio ulaskom u »Kutiju«

dr. Raul Horvat, Zagreb

Znate li što su »Tu fifty« i »Pjazan pjostoj«? Naravno da ne znate. Otkrit ću vam da se radi o jamama, jedna se nalazi u široj okolini Šugarske dulibe (preciznije, u blizini dolca Malog Jasenovca), na Južnom Velebitu, a druga na širem području Crnopca, u blizini velike jame Munižabe.

Oduvijek sam zavidio speleolozima, jer kod imenovanja jama koje istražuju, mogu potpuno prepustiti mašti na volju. Ako na ulazu u jamu nema oznake ili pločice, znači da ulazite u prostor u koji nitko dotad nije ušao. No, naravno, postoje

iznimke jer su za neke jame postojala imena u narodu mnogo prije nego će eventualno biti speleološki istražene (npr. Golubnjača, Paripovača, Katina jama, Marine jame i dr.). Mi planinari koji se bavimo istraživanjem nadzemnog svijeta Velebita, imamo mnogo manju slobodu stvaranja novih toponima (pretežito oronima u slučaju Velebita) naprosto zato jer je nadzemni svijet puno više istražen od onog podzemnog. Mnoga mjesta za koje u današnjim zemljovidima ne postoje toponimi, imala su nekoć imena usvojena u narodu, koja još možete čuti od ponekog

Istočni Golić, Dolac i Bobički kuk – na silazu sa Zapadnog Golića

gorštaka iz Podgorja. U tu su zamku upali i prvi istraživači Rožanskih kukova, kad su pojedine kukove počeli nazivati svojim prezimenima, ne znajući da su u narodu već postojala imena za njih.

Vrletni prostori, kojima, srećom, još obiluje Velebit, najzahvalnija su mjesta za stvaranja novih toponima. No i ondje morate paziti da nečemu ne nadjenete ime, pa onda naknadno ustvrdite da je to već jednom bilo imenovano u govoru gorštaka koji su nekoć bili u bliskom kontaktu s tim dijelom Velebita. Neke oronime stvorili su planinari, kao npr. Kamena galerija, Zdenkova jama i dr.

Kroz protekle godine i desetljeća osobno sam smislio više desetaka toponima u vrletnim dijelovima Velebita. Ime koje nadjenem određenoj karakteristici krajobraza obično je prva misao, prva asocijacija koju dobivam krećući se kroz nj. Poslije ga nikad više ne mijenjam. Eto, tako je nekako nastalo i ime »Kutija«.

U svojim sam mlađim danima često istraživao teren s jedne i druge strane staze koja se od Račabuše penje na Jelovačka vrata, gdje zatim produžuje u sjeveroistočnom smjeru do doline Jelovca nadomak zapadnih podnožja Kozjaka

i Ćelavca. Prije onog stravičnog požara 2003., koji je upravo na tom području napravio najveći štetu, vrletni je krajobraz sasma drukčije izgledao. Izrazito duboke vrtače bile su sve do dna obrasle gustom šumom visoke bukve, uz poneki ures crnogorice, tu i tamo.

Negdje na pola puta između Jelovačkih vrata i Jelovca, dolazimo na prijevoj gdje se s lijeve

Vrelo Bobika

strane uzdiže najviši vrh Zapadnog Golića (1422 m), a s desne najviši vrh nešto višeg Istočnog Golića (1451 m). S druge strane vrha visokog 1451 m nalazi se Štrbića dolac (koji je isto tako stradao u požaru), dok nešto niže nailazimo na nepresušno vrelo žive vode – Bobiku. Dva brata, koji trajno borave u Bilom Sinokosu, postavili su nedavno gumenu cijev koja spaja taj izvor s njihovim, odovud poprilično udaljenim, dolcem. Zbog potreba sve većeg broja konja i ostalog blaga, na isti su se način spojili na vodu u podnožju Velebita, u zaselku Mataci, nadomak Ljubotića. Nije to baš bila jeftina investicija.

No naša se priča vrti oko Zapadnog Golića i zanimljive reljefne konfiguracije njegove zapadne padine. Kad se s njegova vrha počnete spuštati prema zapadu, ka podnožju Skradljive kosice, zamijetit ćete da vas i s lijeve i s desne strane počinju zarobljavati rastrgani i krševiti grebeni, koji se pružaju paralelno s linijom kretanja. Ako se negdje s polovice silaska osvrnete unatrag, vidjet

ćete da ste i s te strane zarobljeni grebenom koji najviši vrh visok 1422 m spaja s kotom 1388 m, koja je ujedno i početna točka južnog grebena, koji za cijelo vrijeme silaska ostaje s vaše lijeve strane. Kad sam prvi put prolazio onuda, davno prije požara, imao sam osjećaj kao da se krećem unutar kakve kutije, pa je tako reljefna konfiguracija između Zapadnog Golića i podnožja Skradljive kosice dobila svoje ime – »Kutija«. Izlaz iz »Kutije« prema podnožju Skradljive kosice vrlo je delikatan – treba proći uskim koridorom između dvije duboke i teško prohodne vrtače koje su se pružile cijelom njezinom širinom (vidi skicu). Tad nisam ni slutio da će me jednog dana, puno godina kasnije, poznavanje reljefne konfiguracije ovog dijela Velebita, sačuvati od veće pogibelji koja će mi zaprijetiti.

Bivakiranje na otvorenom, u vreći za spavanje, te paljenje vatre u šumi, aktivnosti su koje će vas zasigurno ispuniti zadovoljstvom u ljetnim mjesecima na Velebitu. Uvijek sam pazio

Prijevoj iznad Jelovačkih vrata

RAUL HORVAT

da imam dobru vreću, no prvih godina svojih lunjanja po Velebitu nisam sa sobom nosio šator. Naime, aktivnosti poput pentranja, provlačenja ili održavanje ravnoteže na stjenovitom terenu zahtijevaju da imate što lakši teret na leđima. No u tom ćeće slučaju (bez šatora) biti izloženi dvjema pošastima; komarcima, kao neprijatelju broj 1 u planini, te moguće nepovoljnim vremenskim prilikama. Bez šatora možete biti izloženi i približavanju zmija tijekom noći, iako je za to vrlo mala vjerojatnost. Ipak sam čuo za jedan takav slučaj, u Oglavinovcu, za vrijeme Domovinskog rata. Izloženost nepovoljnim vremenskim prilikama (oluja, kiša, mećava, grmljavina) može nastati zbog vaše pogrešne procjene, ali i zbog pogrešne procjene naših prognostičara. Iskusio sam i prvo i drugo, da ne ulazim u detalje. Naposljetu sam ipak odlučio nabaviti šator. No išao sam linijom manjeg otpora, pa sam uvijek kupovao šatore za plažu, one od 50 kuna, gdje sam se samo po dijagonali mogao koliko-toliko ispružiti, jer je cilj bio da šator zauzima što manju zapreminu u ruksaku i da bude što lakši. Na taj sam način bio zaštićen od komaraca i možebitnog kontakta sa zmijama tijekom noći, ali ne i od nevremena. Nije

trebalo dugo čekati da se cijela »doktrina« slomi na najslaboj karici.

Spavam u Omarljivici, prekrasnoj maloj travnatoj dulibici koja je smještena visoko u planini, na visini od 1400 metara, u samom srcu sjevernog Velebita. Omarljivica je toponim koji nije unesen u zemljovide, ali je poznat ljudima iz Podgorja, naročito Miškulima. Gdje se točno nalazi Omarljivica? Točno je na granici primorske padine Sjevernog Velebita i njegovog vršnog dijela, koji ondje započinje širokim šumskim prostranstvom – Cipalama. Još preciznije, prava je razmeđa greben, koji se dvjestotinjak metara istočno od dulibice pruža u smjeru sjever – jug, u duljini od nekih 700 metara. Da biste imali potpunu informaciju: kad VPP-om po primorskoj padini dođete do Lisac stanova, Omarljivica je od tog mjesta udaljena nekih kilometar, u istočnom smjeru.

Spomenuti greben krije dvije zanimljive sniježnice, jedna je na samom grebenu, dok je druga u njegovu zapadnom podnožju. Na južnom je kraju grebena kota 1512 metara (pod šumom), a u njezinoj je neposrednoj blizini manji kuk s kojeg se pruža lijep vidik na Seravski vrh

RAUL HORVAT

Omarljivica

i Lisac (1542 m). Na suprotnom je, sjevernom, kraju grebena kuk s dvije glavice s kojega se pruža zanimljiv vidik na Rožanske kukove oko Rossijeve kolibe i Gromovače. Ali negdje sa sredine grebena, povrh stabala niske polusasušene smrče, puca iznimana panoramski vidik na vrhove u blizini Zavižana. Vidik se pruža preko cijelih Cipala i Smrčevih dolina. Ako ste mislili da u svojoj kolekciji fotografija imate i onu koja ovjekovjećuje najljepši vidik sa sjevernog Velebita, razmislite opet.

Iako je vremenska prognoza uključivala nešto poput »mogućnosti za sporadične i mjestimične pljuskove«, nisam ni slutio da će se ta noć pretvoriti u noćnu moru. Sat prije ponoći počela je kiša, a ja izmjestio šator s ledine do mjesta ispod gustih krošanja bukovih stabala. Kiša je lijevala cijelu noć, koju sam proveo u vreći, zgrčen, u fetalnom položaju, pazeći da što manje dodirujem ceradu šatora. Pod težinom kišnih kapi cerada se ulegnuje, pa se prilikom svakog kontakta s njom sve razlije po vama. Začudo, ujutro ustajem ne previše pothlađen, nisam čak ni bio potpuno mokar. A onda po magli i skliskom terenu još

oko 3 – 4 h do Alana. Jamačno bi ovo trebalo biti dovoljno svakom tko nema usijanu glavu. No samo sam nastavio s istom politikom glede kvalitete i veličine šatora, koji bih sa sobom nosio u ruksaku dok se krećem planinom. Tako da nije bilo upitno hoće li se, nego kad će se slična situacija ponoviti. I ponovila se, nekoliko godina poslije. Ali taj je put bilo puno gore.

Taj se put nalazim na Rudini, na Južnom Velebitu, gdje pokušavam prespavati u maloj i trošnoj brvnarici koja se nalazi uz rub šume na njezinu zapadnom dijelu. Ali ne ide, najezda je puhova prevelika, tako da izlazim van i dižem šator. Iako nema kiše, ujutro imam vodu u šatoru, zbog visoke trave koja je potpuno mokra, vlage u zraku i kondenzacije. Ljutito trpam šator natopljen vodom u ruksak te krećem dalje na put. Brzo se spuštam u Jelovac, pa onda dvjestotinjak metara zapadno od puta koji ide na Jelovačka vrata, do dolca u kojem je velika sniježnica. Na stubi iznad ovog dolca nalazi se možda i najveća atrakcija ovih prostora – Dupljina. Riječ je o fragmentiranom i izdubljenom travnatom kompleksu koji je, sa svih strana, okružen gustim

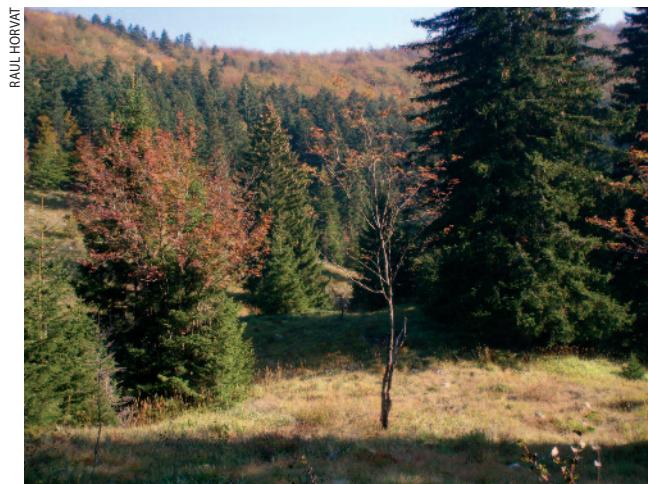
Vidokrug s grebena istočno od Omarljivice – Balinovac, Veliki Zavižan, Rivine, Pivčevac, Gromovača (s lijeva na desno)

i širokim pojasm visoke crnogorice. Pravi dašak sjevernog Velebita na južnom!

No taj me dan nije zanimala ni Dupljina ni dolac sa sniježnicom, jer sam na oba mesta bio već više puta, već sam bio usredotočen na pronaalaženje (točno) šest manjih travnatih dolaca koji su razasuti po okolnom bespuću. Riječ je o dolcima koji su nepravilno raspoređeni u prostoru koji je sa sjevera okružen vrhovima Seline (1493 m), Visočica (1619 m) te Šiljak (1491 m), a sa zapada Jasenovom kosom (1309 m). Iako su u mojoj nomenklaturi to samo bili dolci od 1 do 6, čini se da je barem jedan od njih u prošlosti imao ime. Razgovarao sam s jednim starijim lovcem iz Primorja, koji je kao ime dolca spomenuo Štirovac. To bi trebao biti, ako sam ga dobro razumio, onaj najsjeverniji, uski i duguljasti travnati dolac koji se ugnijezdio između Visočice i Šiljka.

Iako sam u budućim pohodima pronašao svih šest dolaca, taj dan mi potraga baš i nije polazila za rukom. Nakon pronalaska prva dva dolca malo sam se pogubio u tim vrletima pri pokušaju da nađem treći dolac, kad sam se

nenadano našao na grebenu s kojeg se pružio izuzetan i informativan vidik prema jugu. Preda mnom, gotovo dva kilometara udaljeni, ljeskaju se Zapadni Golić, sjeverna stranica »Kutije« te Skradljiva kosica. Nekih 400 metara od Skradljive kosice, u mom smjeru, u gustoj se šumi nalazi izvor Korana. Tamo sam bio nekoliko puta, ali

Dupljina

mu nikad nisam prilazio odovud, sa sjevera. Učini mi se dobra prilika da na mjestu gdje sam se tada nalazio obustavim potragu za preostalim dolcima i krenem u smjeru Skradljive kosice, a tamo bih se trebao moći snaći jer dobro poznam teren oko nje. Iako je vrijeme bilo sunčano, u zraku se već mogla osjetiti promjena vremena.

Nakon desetak minuta odmora, skliznem s grebena u ljuto bespuće u smjeru Skradljive kosice. A onda sam svjedočio nevjerljivo brzoj promjeni vremena. U tili čas počinje nezapamćeno nevrijeme, gromovi paraju nebo a strašne munje sijevaju oko mene, potop. Da sam imao kvalitetan šator, odmah bih potražio povišeni zaravanak, podigao ga i u njemu čekao kraj olujnog nevremena. Krećem se dosta brzo da se ne pothladim, jer sam ionako već potpuno mokar. Svjestan sam i rizika, jer pri prelaženju glatkih i skliskih stijena svaki korak može biti pogibeljan. Kroz krošnje stabala još uvijek vidim vrh Zapadnog Golića, koji mi služi kao orientir. Ali avaj, uskoro sve utone u gustu, gotovo neprozirnu koprenu, kad vidljivost rapidno padne na nulu. Proporcionalno tomu kopnio je moj moral i samopouzdanje, jer orientacija u prostoru sad predstavlja puno veći problem od divljeg terena i opakih vremenskih prilika. Kad vidljivost oko vas padne ispod deset metara, naprave poput kompasa postaju beskorisne, a vi ste osuđeni na

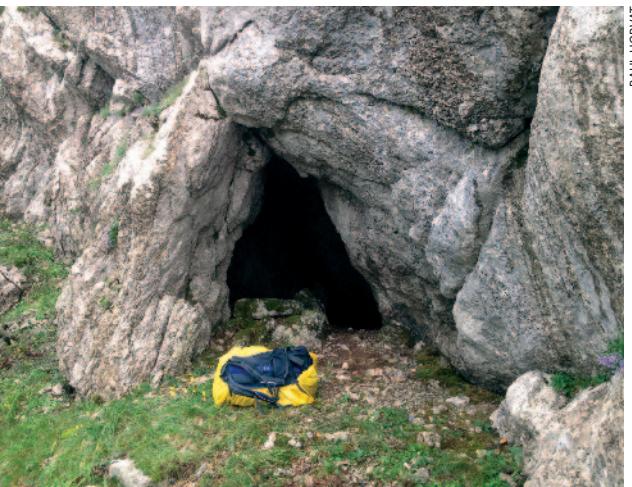
bescijljno lutanje, koje, u onakvim okolnostima, lako može rezultirati i najlošijim ishodom.

Nakon sat-dva probijanja, imao sam osjećaj kao da sam se našao na dnu dubokog korita, sve neka velika udubljenja u zemlji i jame oko mene. To nije dobro, pa se strmo penjem padinom udesno, kako bih izašao iz te neugodne depresije. Odjednom se nađem na nekoliko metara od izvora Korane. Gotovo za ne povjerovati, ovo je doslovno kao da ste pronašli iglu u plastu sijena! Kako mi je, pod onakvim okolnostima, uspjelo pogoditi prilaz do tog izvora!? Kad bih bio neskroman, rekao bih instinkt, iskustvo i puno sreće. Ali najvjerojatnije je bilo samo ono treće.

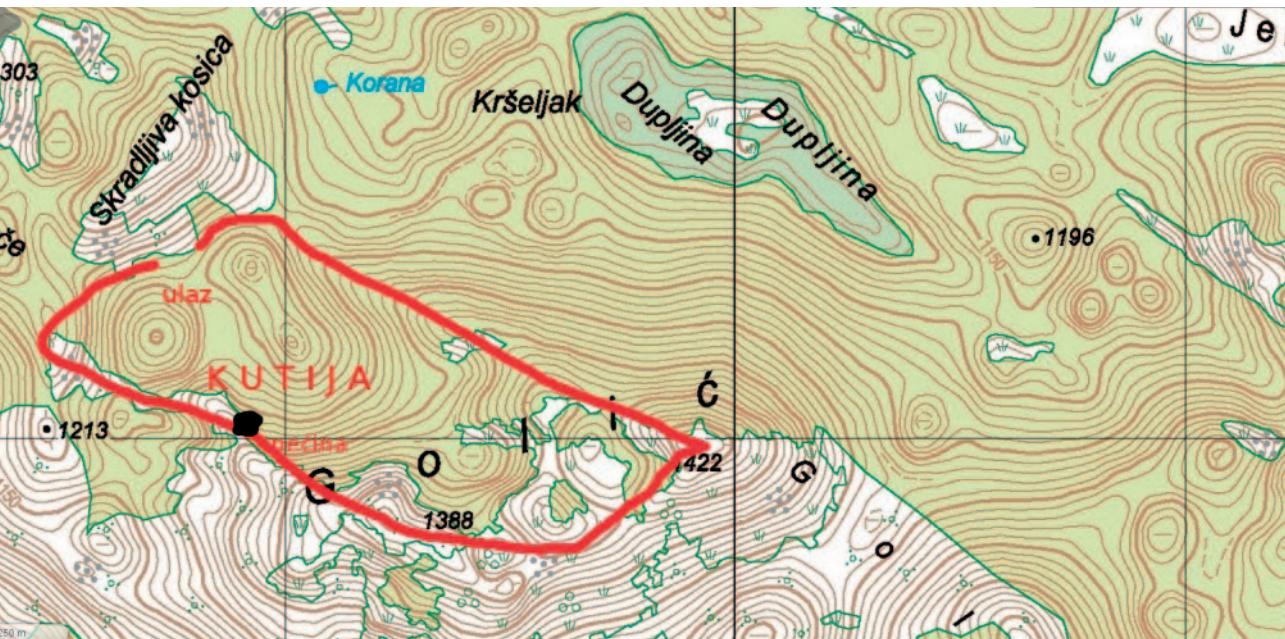
Izvor Korana nalazi se u gustoj bukovoj šumi, između vrlo velikih i starih stabala. Nikad neću zaboraviti taj prizor: dok oluja divlja na svom vrhuncu, ogromni se vodopadi stuštavaju niz 40 metara visoka debla. Divan ali ujedno i zastrašujući prizor!

No dolazak do izvora pod onakvim okolnostima ne predstavlja izlaz već stupicu. Grozničavo, poput profesora Baltazara, tražim izlaz iz nje. Tri su opcije na stolu. Mogu se pokušati spustiti udesno, preko Skradljive kosice te Malih i Velikih ploča, do područja iznad Stapine. No to je vrlestan i izuzetno strm teren, tako da nema šanse da bih po onako snažnoj oluji to mogao proći, a da ostanem u jednom komadu. K tome, bilo kakva orientacija, u uvjetima onako slabe vidljivosti, praktički je nemoguća. Druga je opcija da pokušam pratiti jedva vidljivu stazicu prema Dulibini. No u donjem dijelu stazica nailazi na veliko područje prevaljenih bukava, tako da je to slijepa ulica (o tome sam već pisao u Hrvatskom planinaru). Teško da bih mogao, u datim okolnostima, pratiti je i u gornjem dijelu. Treća je opcija ona koju bih izabrao da sam se ondje našao u normalnim okolnostima. Od izvora, preko neugodnog Kršeljka na zapad do Dupljine. Onda bi nekako trebalo zaokrenuti i pogoditi onaj prije spomenuti prolaz između dva Golića, i dalje prema Jelovačkim vratima. Procijenio sam da su šanse da uspješno izvedem taj manevr, zbog skliskog terena i magle, gotovo jednake nuli.

Da bih se iz ovih bespuća i po onako groznom vremenu mogao sigurno spustiti s planine, potrebna mi je bila ruta na kojoj će u

Pećina na južnoj stranici »Kutije«

svakom trenutku znati gdje se nalazim. Ako ne budem mogao vratiti kontrolu nad orijentacijom u prostoru, crno mi se piše. I zato sam odlučio pokušati ući u »Kutiju«! Ako uspijem ući unutar »Kutije«, onda samo treba ići prema gore i tako ću sigurno doći do vrha njene istočne stranice, u blizinu najvišeg vrha, visokog 1422 metara. Od tog mjesto, u dubini dolje i malo udesno, Jelovačka su vrata, a ispod njih Račabuša i VPP.

Od izvora pokušavam pogoditi, oko 300 m južno, prilaz do prijevoja između Skradljive kosice i sjeverne stranice »Kutije«. To je mjesto ujedno i najsjevernija točka do koje se požar bio proširio. S druge strane, kosica započinje travnatom padinom, koja mi je često služila kao orijentir u prijašnjim pohodima na taj dio Velebita. S prijevoja krenem u smjeru Dulibile nekih 200 – 300 m, pa onda instinktivno skrenem ulijevo kako bih pogodio između one dvije problematične vrtače, i – ušao sam u »Kutiju«!

Ondje oluja slabije udara, uspon unutar »Kutije« je strm, dugačak i opasan, ali zbog manje prevaljenih bukava ipak prohodan. Odmah sam se bacio udesno, do južne stranice »Kutije«, jer je tlo tamo kamenitije, a šuma rjeđa. Odjednom, u stijeni pred mnom iznikne otvor male pećine, koja kao da je ispala iz kakve bajke ili jaslica. No početno ushićenje ubrzo mine, a zamijeni ga

bijes. Pa sto mu gromova, ovo mi je trebalo na početku oluje, a ne sada, nekoliko sati poslije! Penjem se sat, dva, ne znam koliko. Pri vrhu »Kutije« oluja nakon gotovo 5 sati počinje jenjavati, vidljivost se počne poboljšavati, a kad sam naposljetku ispenjao vrh istočne stranice – puče pogled prema dolje. Uzimam mali predah koji sam iskoristio za fotografiranje.

Iako sam riješio problem s orijentacijom, najteži dio tek slijedi. Treba se spustiti dobrih 200 metara, po izuzetnoj strmini, po natopljenoj bujnoj travi i prevaljenim deblima, u Dolac nadomak Jelovačkim vratima. Osjećaj je bio kao kad ste na toboganu u nekom *aqua* parku. Kako silazite sve je više prevaljenih stabala oko vas, padanje, psovke, ustajanja. Prošlo je srećom bez ozljeda. Za zadnjih petstotinjak metara do Jelovačkih vrata bilo mi je potrebno gotovo sat i pol. Zadnjim snagama prolazim kroz Jelovačka vrata, gdje sa svoje desne strane vidim kako sunce već obasjava Sarajevo brdo (1072 m) i Podlokvu (i ondje su, uz suhozid, bile postavljene mine). Na putu prema Račabuši prolazim pored spomen ploče Nenadu Mataku – Mehiju, a zatim ubrzo izbijam na VPP. A onda još 2 sata do Velikog Rujna, gdje stižem u sam smiraj dana, nakon sveukupno 14 sati nemilosrdne borbe.

Proljetni uspon na Veliku kapu

Nikša Maričić, Makarska

Danas, u nedjelju 20. ožujka, u 16 sati i 33 minute, službeno počinje proljeće. Točno danas je ekvinokcij ili ravnodnevica, trenutak u kojem Sunce u prividnom gibanju oko Zemlje stigne na ekvator, datum u godini kada su dan i noć jednako dugi. Iako smo u osnovnoj školi učili da sva godišnja doba, osim jeseni koja počinje 23. dana u mjesecu, počinju 21. dana u mjesecu, stručnjaci su utvrdili da već dvadesetak godina proljeće dolazi dan ranije, zbog dvije različite metode za utvrđivanje početka i kraja godišnjih doba: meteorološke i astronomiske.

Ova činjenica bila nam je dakle uvertira u proljetni posjet Prenju u okviru plana i programa Visokogorske sekcije HPD-a Mosor iz Splita, u režiji vodiča Denisa Vranješa i njegove desne ruke Raifa Parduzija.

Subotnje je jutro, krećemo prema Konjicu gdje se okupljamo u restoranu Han (268 m), te nakon dogovora oko prijevoza terencima krećemo u prenska prostranstva. Cilj nam je

planinarski dom Senad Muhubić-Dundo na Raptima (1419 m). Vedro je, nema nijednog oblačka na horizontu. Mislim si: Prenj je velikodušan prema nama, zna on da ga poštujemo, južnjačka je to utjeha!

Prenj je najljepša, najatraktivnija, ali i najsvrđovija planina u Bosni i Hercegovini. Smještena je u srcu dinarskih planina, u sjevernom dijelu Hercegovine. Sa sjeverozapada leži u luku rijeke Neretve od Glavatičeva kod Konjica do Bijelog Polja kod Mostara, a s jugoistočne strane je omeđen planinskim masivima Veleža (1969 m), Crvnja (1921 m) i Visočice (1964 m). Okružuju ga prirodna i umjetna jezera: Boračko, Jablaničko, Grabovičko i Salakovac, kao i rijeke Neretva, Ljuta, Neretvica, Bijela i Drežanka. U podnožju planine nalaze se tri grada: Konjic, Jablanica i Mostar iz kojih vode markirani putovi do planinarskih objekata i vrhova Prenja.

Za prilaz domu Senad Muhubić-Dundo iz Konjica treba voziti u smjeru Boračkog jezera i Konjičke Bijele, do račvanja cesta na kojem se

Snježna idila na Prenju

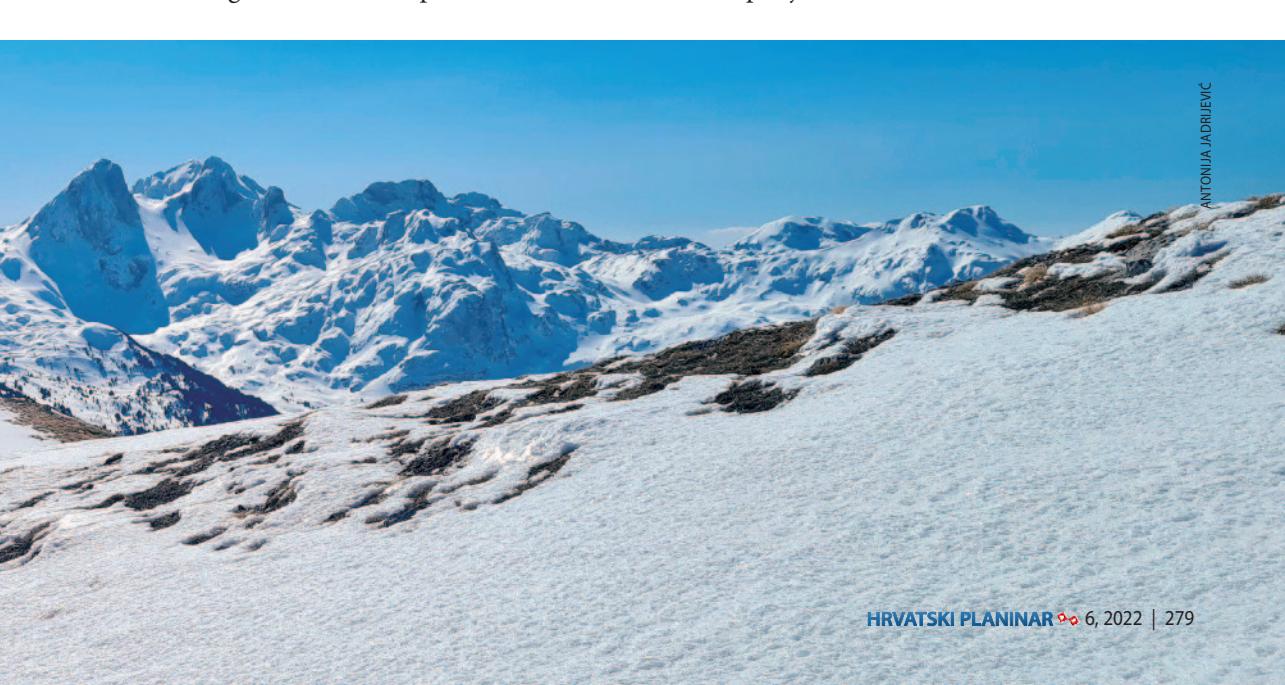

»Gusjenica« mosoraša na usponu

lijeko odvaja cesta za Boračko jezero a desno se nastavlja za Konjičku Bijelu. Od ove točke vozi se još 4,5 km po asfaltnoj cesti, koja završava kod pilane na kraju sela Konjička Bijela. U nastavku se vozi po razmjerno dobroj makadamskoj cesti, još 12 km do manje visoravni Rapte, na kojoj je izgrađen planinarski dom Senad Muhibić-Dundo. Taj dom sagradio je i održava ga PD Borašnica iz Konjica i za sada je otvoren vikendima ili po posebnoj najavi. Opremljen je tekućom vodom, centralnim grijanjem, električnom energijom i omogućava smještaj većeg broja planinara, što u manjim i što u većim zajedničkim sobama. U domu se mogu dobiti hrana i piće.

Nakon što smo se smjestili u planinarski dom, po planu i programu polazimo na vježbu. Vrijedni polaznici više planinarske škole upijaju nova znanja poput spužve u okružju koje nikoga ne može ostaviti ravnodušnim. Bijela kapa po prenjskim vrhovima, plavo nebo bez oblačka, mir i tišina, društvo s osmjesima od uha do uha, topimo se od sreće.

Dok nam proljetne sunčane zrake umivaju lica, iz ruksaka izvlačimo zaštitne kreme visokoga zaštitnog faktora, »marčano« sunce stvara osjećaj ugode, ali ne treba pretjerivati kako ne bismo završili s opeklinama i sunčanicom s prvim danom proljeća.

Uspon na turnim skijama

Na povratku raspremamo opremu i dok čujemo pucketanje vatre u dnevnom boravku slažemo se oko stola kao srdele čekajući zaslужenu večeru. Zabavica se nastavlja dugo u noć, naime slavimo rođendan našeg instruktora Denisa i člana Marija. Pamtit ćemo druženje po torti s gojzericom na vrhu i obilju pozitivne energije.

Budimo se usmjeravajući pogled prema Velikoj kapi (2004 m), našemu današnjem cilju. Spremam opremu, lijepim kože na skije, a kako je zbog debelog minusa snježna podloga tvrda kao kost, odmah montiram srenače kako bih lakše prošao prvu dionicu do grebena. Računam da će do grebena sunce odraditi svoje i malo omeštati tvrdi snijeg.

Vrhovi Prenja (lijevo Zelena glava i Otiš)

ANTONIJA JADRIĆ

Prvim koracima kroz šumu utvrđujem da sam dobro procijenio. Četvoro nas ide skijama, dok ostali s derezama hrabro grabe naprijed i tako smo se pretvorili u jednu veliku »prenjsku gusjenicu«.

Planinarska staza kreće od doma kratko kroz šumu i uz мало jači uspon do Djevojačkog kuka, gdje se nalazi križanje s putokazom. Tu se otvara vidik prema vrhu Cetini, Jablanici i planini Čvrsnici. Nastavak uspona je blaži i hoda se grebenom Konjičke Bjelašnice do vrha. Čitavim putem s desne stane pruža se veličanstven vidik na Prenj. Pogotovo se ističu vrhovi Cetina, Lupoglav, Erač, Zelena glava i Otiš. S vrha se pruža vidik na vrhove Borašnicu, Osobac, Zubac, Taraš i Sivadije, planinu Velež, te na doline Tisovice i Jezerce.

Izlazimo na greben i nagradujemo se malim predahom. Topli čaj s medom iz termosice djeluje poput infuzije. Nastavljamo dalje očarani krajoblikom koji nas gotovo okamenjuje. Prepuštamo se ljepoti prenjskih vrhova. Velika kapa nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Prenja kao najviši vrh Konjičke Bjelašnice i jedan je od čak 14 prenjskih vrhova viših od 2000 metara.

Suncem okupana, naša hodačko-skijaška gusjenica, korak po korak, stiže na vrh. Sa zadovoljstvom zabijam skije u snježnu kapu na vrhu i ne znam kamo bih prvo pogledao. Kamo god se okrenem ostajem bez daha, ne osjećam umor, hormoni sreće plove mojim žilama. Do vrha su nam trebala dva i pol sata, što je razmjerno malo

ANTONIJA JADRIĆ

Zajednička fotografija na Velikoj kapi

u zimskim uvjetima, budući da je snijeg na površini dobio ledenu koricu, optimalno za dereze koje su svojim oštrim zubima prianjale i držale sudionike na površini bez otklizavanja i većeg propadanja. Neizostavan cepin u ruci pružao je dodatnu sigurnost.

Nestvarni pogled od 360 stupnjeva, na nebu nema niti jednog oblačka, sunce nas hrani vitamonom D, a onda glasni poziv: okupimo se, slijedi zajednička fotografija, klik i ovjekovječili smo dan iz snova.

Nakon odmora i punjenja baterija slijedi poslastica, spust skijama grebenom do Raptu. Krećemo jedan za drugim, vijugamo ostavljajući

prenjske vile da čuvaju ovu ljepotu, da je sačuvaju za buduće generacije. Mislim da je ovaj dan privilegija za odabранe! Planina nas je uputila u najskrovitije tajne, otvorila nam vrata, a mi smo uživali i ostavili samo tragove u snijegu, ostavili smo osjećaje na grebenu, ostavili bezbroj koraka, ostavili smo dio sebe u vrletima Prenja.

I dok vijugam prema dolini između bukava i crnobora tražeći najbolji put, misli su mi još na vrhu. S mosoraškim društvom donijeli smo toplinu s mora, donijeli smo radost i ljubav prema planini, a ponijeli smo predivnu uspomenu s kojom ćemo živjeti do kraja života. Prenjski dive, hvala ti što si nam otvorio vrata raja!

Završni dio uspona

Obruč i Jelenc

Feručo Lazarić, Svetvinčenat

Za uspon na dva gorskokotarska vrha, posljednja koje nisam još posjetio na goranskom dijelu HPO-a, na raspolažanje su mi se stavili prijatelji-planinari iz PD-a Obruč iz Jelenja i PD-a Strilež iz Crikvenice.

Sergio i ja hitamo prema Grobničkim Alpama, prema Podkilavcu i mostu gdje se inače susrećemo kada idemo prema Hahliću, omiljenom planinarskom odredištu. Čekaju nas Branka, Lidija, Silvana, Ivan, Damir i moj slijepi prijatelj Emil, sve drage osobe s kojima sam proveo već mnoge nezaboravne, lijepе trenutke u planinama. Emil se hvata za Ivana, a ja za Damira pa vesela ekipa kreće prema domu na Hahliću kamo bismo trebali stići u sumrak. Hodamo stazom poznatom

po krasnim vidicima na Kvarner, Emilu i meni poznatoj po lijepim opisima.

Tri sata uspona i eto doma. Ulazimo u zagrijanu, ugodnu unutrašnjost. Dežurni domar Damir već nam poslužuje šnicu ili po hrvatski buraniju, poznatu vojničku hranu. Čude se što mi to jelo nije poznato. Odgovaram da sam u ono vrijeme zbog kratkovidnosti bio nesposoban za vojsku. Uživam u Damirovom ukusnom jelu od mahuna. Na stolu su i Emilovi kolači od višnje, slatki miks od žitarica i meda, rakija od rogača, Brankina višnjevača, Ivanove kobasicice, moje mlado vino itd., ukratko pun stol hrane i pića. Slijedi druženje uz glazbu, pjevanje i ples do dva poslije ponoći, sve dok nas Damir ne

Područje Hahlića - Fratar i Suhi vrh

potjera u krevet. Sutradan nas čeka uspon na Obruč.

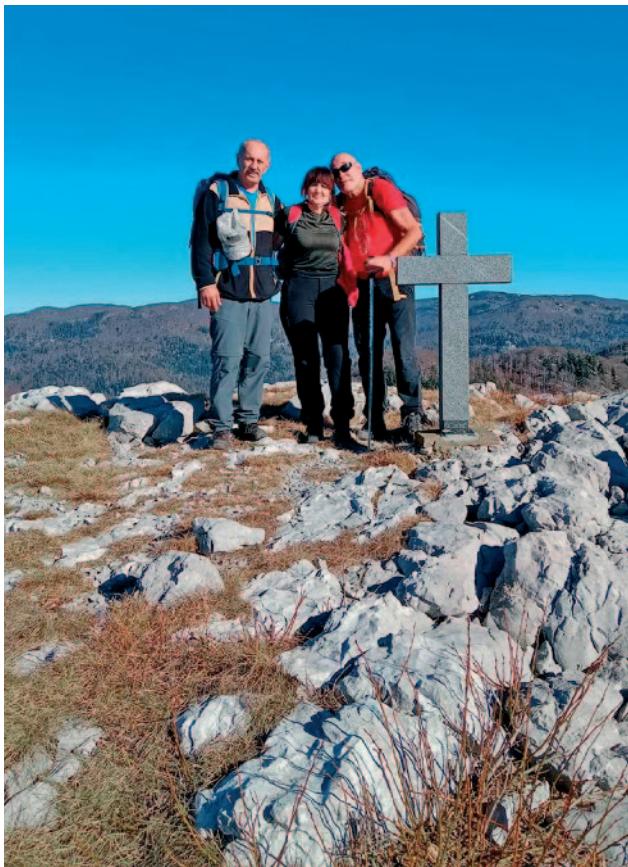
Sviće prohладно, sunčano jutro. Domaćin Damir se prvi ustaje i prije nego što smo se probudili već se puši kava na stolu. Priznajem, nisam to očekivao i tražeći krafnu po stolu uranjajući prste u punu šalicu odlične bijele kave, uz sveopći smijeh. Tako je s nama slijepima, no svi se pozajmimo i nitko nikome ništa ne zamjera.

Vodič Damir se prvi ustaje i domalo krećemo. Ekipa se prepolovljuje: Damir, Branka, Sergio i ja idemo na Obruč a ostali se zadovoljavaju s obližnjom Ćuninom glacijom. Po sunčanom vremenu hodamo kroz šumu bukve ali, u namjeri da mi Damir olakša uspon, gubimo markaciju. Ukratko, dva smo sata lutali po kamenitoj šumi, neprohodnoj van staze, sve dok se nije pojavila markacija i domalo stjenovita, zahtjevna staza. Pokazalo se da je zaista istinita ona planinarska uzrečica da je poznata staza najlakša i najkraća staza. Međutim, isplatio se trud. Dva smo se sata kretali po stijeni, gdje je bilo svega, koračanja preko rupa s kamena na kamen, uspinjanja četveronoške, hodanja po uskom hrptu i drugoga, ali dolaskom na vrh sve sam to zaboravio.

Sat smo se vremena sunčali slušajući romantične balade s mojeg USB-a. Divno, nezaboravno. Na povratku nas je Damirova želja da izbjegne te neugodne, opasne stijene, nakon vrlo neugodnog spuštanja kroz teško prohodnu šumu, dovela do odrezane strme stijene pa smo se opet morali vratiti na neizbjježnu stjenovitu stazu. Opet se pokazala vrški istinita ona planinarska uzrečica da je najkraći put poznati put.

Uz šalu da se ovaj današnji uspon zove »Obruč i obruč oko Obruča« nakon ove šestosatne pustolovine nalazimo se pred domom, ali ne i pred ostatkom ekipe. Dojadilo im je čekati nas, odustali su od uspona na Jelenc pa su se spustili u grad. Ljubazni domaćin Damir nas čeka sa svojim menijem. Odlučim se za jučerašnji obrok, ovaj put s kobasicom. Pozdravljamo se, hvalimo njegovo kuharsko umijeće i krećemo u spuštanje do auta. Bio je mrak kada smo nakon dvosatne ugodne šetnje stigli na cilj.

Sutra planiramo uspon na Jelenc pa ćemo noćiti u malom domu na Platku. Dočekuje nas ljubazan domaćin Brko s osobljem doma. Puno

Na Obruču

potrošenih kalorija na današnjem devetosatnom planinarenju odlučimo nadoknaditi junećim gulašem i njokima. Družili smo se uz šank u ugodnoj atmosferi Malog doma, sve do ponoći. Čekala nas je grijana soba, topla voda, a naročito me oduševilo podno grijanje u kupaonici. Toliko sam bio oduševljen time da sam odlučio kod kuće zamijeniti radijator podnim grijanjem.

Swane maglovito i oblačno jutro, kao što su prognozirali meteorolozi. Kiša ne pada pa se upućujemo prema Jelencu. Nakon iskustva s Obruča, ovo je bila prava šetnja. Trebala su nam tri sata da se popnemo i sidemo s Jelenca.

Veseo, ispunjen lijepim dojmovima druženja i s još dva žiga u svom planinarskom dnevniku vraćam se doma. Mislim na Žumberak i Samoborsko gorje gdje ću prikupiti iduće žigove u dnevnik Hrvatske planinarske obilaznice, ali i opet uživati u društvu dragih planinarskih prijatelja.

Pruži mi ruku!

Iskustva s izleta osoba s invaliditetom na Oštrc

Željko Brdal, Zagreb

Usubotu 20. ožujka 2022. organiziran je i izведен zanimljiv planinarski izlet na Oštrc. Izlet je održan pod imenom »Pruži mi ruku!«, a bio je namijenjen osobama s invaliditetom koje su svjesne svojih ograničenja i spremne spoznati svoje mogućnosti. Bilo je zanimljivo, a iskustva s izleta dugo će se prepričavati!

Je li planinarenje nedostupna aktivnost za OSI?

Zbog bolesti, ozljede ili prirođenog nedostatka (trajno, djelomice ili potpuno) invaliditet smanjuje sposobnost za rad i samostalan život te ograničava bavljenje raznovrsnim aktivnostima. Pa ipak, bez obzira na vrstu invaliditeta svaka se

osoba može uputiti na planinarski izlet koji je primjereno njenim psihofizičkim ograničenjima i preostalim sposobnostima. Preduvjet je naravno da se zahtjevnost staze i tempo kretanja prilagode mogućnostima svakog sudionika.

Izlet je uključivao zadovoljstvo, astmu, podršku, autizam, pomoć, cerebralnu paralizu, prijateljstvo, dijabetes, druženje, intelektualne teškoće, suradnju, mišićnu distrofiju, motivaciju, nagluhost, pozitivu, operaciju kukova i koljena, zafrkanciju, rak, sreću, sljepoću, ponos. Izlet je izveden u skladu s ciljevima Radne skupine za osobe s invaliditetom koja djeluju u Komisiji za vodiče Hrvatskog planinarskog saveza, sve u suradnji s voditeljem Radne skupine Kristinom

Ana pomaže Racheli na vrhu Oštrca

ESTER STANOVIC

Sudionici izleta »Pruži mi ruku«

Marjanović koja je i osobno pomogla u provedbi izleta.

Na ovom su izletu ostvareni sljedeći ciljevi Radne skupine:

- Uključivanje i unapređenje socijalnog i zdravstvenog položaja osoba s invaliditetom s ciljem poboljšanja kvalitete života kroz planinarske aktivnosti
- Poticanje akcija i suradnja s planinarskim društвima kroz organiziranje druženja, inkluзivnih izleta i sportsko-rekreativnih aktivnosti
- Medijska vidljivost, promidžbene djelatnosti
- Pomoć vodičima koji imaju volje i energije u osmišljavanju i provođenju inkluзivnih planinarskih aktivnosti u svojim matičnim društвima.

Korak po korak do Oštrca

Sve to i još više dokazao je i pokazao ovaj izlet na Oštrcu. Prvi dan proljeća 2022. bio je sunčan, suh, prohладан – za planinarenje idealan! Na izletu su se kao podrška osobama s invaliditetom okupili vodiči i članovi HPD-a Željezničar (Zagreb) s prijateljima iz HPD-a Zagreb-Matica, PD-a Obrću i PD-a Opatija, svi složni da pruže planinarsku ruku i pomognu tijekom hoda! Alfa i omega, planiranje i provedba, prva metla i zadnja

lokometiva izleta bili su Sonja Šikić i Željko Brdal. Važan doprinos dala je i Ivana Knežević Šambić iz Sportskog saveza invalida grada Zagreba.

Svi su sudionici izleta iskazali suradnju pažljivim slušanjem uputa i odgovornim ponašanjem tijekom hoda. Trasa izleta nije bila tehnički zahtjevna, nije bilo izrazitih strmina i cijelokupni je izlet prošao za čistu peticu.

Sve je započelo okupljanjem kod Šoićeve kuće. Krenulo se blažom varijantom trase širokom šumskom stazom, kraj bunara iz kojeg se vodom opskrbljuje dom na Oštrcu. Evo kako je početak izleta doživjela Ivana Knežević Šambić, koja je na izlet kombijem dovezla 10 sudionika izleta: »Dolaskom kod Šoićeve kuće vidjeh puno ljudi, bilo je hladno, kad tamo ljudi svi vedri, veseli, nasmijani i odmah mi je dan krenuo super. Svi smo se upoznali, kratko popričali i uputili se put Oštrca.«

Tijekom odmora kod izvora Antu i Marijanu Pecirep je zanimalo kakve cipele kupiti za planinarenje, kako da znaju koji je izlet za njih, a koji nije, što su to obilaznice i zašto planinari utiskuju žigove u svoje dnevnik. Sve to i još više saznali su o svoje »ruke podrške« Eme Jurkin.

Izlet ide dalje ispod Hofmanove staze, iznad doma Ivica Sudnik, lagano, korak po korak. Treba napomenuti da se tijekom hoda stalo, zastalo,

Stanislava i Stiven pomažu Racheli Sindičić na usponu prema vrhu

odmorilo i nastavilo dalje barem četiri puta. Potom je uslijedio postupni uspon po nekoliko zavoja, ispod Ptičjeg vrha, do planinarskog doma Željezničar na Oštrcu. Svi su sudionici izleta iskazali zadovoljavajuću kondiciju, a tempo hoda bio je prilagođen mogućnostima svakog sudionika izleta.

Evo što je tijekom hoda novinaru izleta Hrvoju Mihelju rekla Rachela Sindičić koja je s

pratiteljicom s cerebralnom paralizom sudjelovala na izletu: »Moja interakcija s prirodom traje već neko vrijeme. Silno sam se vesila baš ovom prvom grupnom zajedničkom izletu, s obzirom da sam još na 'promatranju' i da smo zbog korone hodali u manjim skupinama. Osjećaj je neopisiv i nadam se da će takvih izleta biti još. Dobila sam osjećaj da ne stršim, jer je bilo i drugih osoba koje su posebne. Oduševio me mali Vid koji me podsjetio na sve bitke mog djetinjstva. S obzirom da imam planinarskog iskustva ova je staza i trasa za mene bila kao jedno zagrijavanje. Osjećam da sam spremna i za više i duže hodnje...«

Zaista, apsolutni heroj izleta bio je deveto-godišnji Vid koji je prohodao prije tri godine i koji je zajedno sa svojom »sjenom« cerebralnom paralizom, pod budnim okom mame, tate i predsjednika Željezničara Mladena za nešto manje od tri sata hoda došao do planinarskog doma. Bravo, mali care! Svi smo mi Vid Komar!

Evo kako je njegov uspjeh doživjela vodičica Sonja: »Stigosmo na dom otprilike za dva i pol sata, više manje svi, ali nedostajao je mali Vid jer ipak dječak s cerebralnom paralizom ide sporije... Smještala sam ekipu po stolovima, pitala svakog skoro ponaosob je li dobro, je li sve u redu... S

Mali-veliki junak Vid s roditeljima i predsjednikom HPD-a Željezničar Mladom Stankovićem

ruksakom na leđima sva sam titrala oko svega i u nekom trenu sam se okrenula prema domu, a mali Vid je držao jednu nogu na prvoj drvenoj stepenici i s osmijehom na licu dao do znanja da je uspio i da je ovdje s nama! Možda to nisu primjetili svi, ali ja jesam i bilo mi je neopisivo dragoo!«

Svi, svi, svi su došli do cilja!

Sudionici i pratnja prepustili su se gastronomiji i enologiji iz ponude doma, a neki su se pozabavili ponesenim 'lunch-paketima'!

Ema je skupila sportsku ekipu te ih zajedno s voditeljicom Ivanom uspješno povela na sam vrh Oštrelja (752 m)! Svi su počeli pljeskati i bili ponosni na svoj uspjeh. Obasjani Suncem i propuhani vjetrom uživali su u vidiku na Rudarsku dragu i Plešivicu te Zagreb i Medvednicu.

Usljedio je povratak, istom trasom, neki brže, neki sporije. Tijekom spuštanja došlo je do zanimljivog susreta oči u oči koji je zabilježio sveprisutni Hrvoje.

Rachela – po drugi put: »Detalj koji bih izdvajala jest onaj kad smo se Stiven i ja spuštali natrag i u jednom trenutku mi je put blokirao čovjek na biciklu. Vidjevši mene kako silazim stao je iznenaden kako netko tko se drugačije kreće hoda po planini, i onda s obzirom na to da je bio na uzbrdici nije mogao krenuti, pa je morao sići s bicikla i pogurati ga. Istovremeno mi se u glavi rojilo zašto netko vozi bicikl po takvim terenima i o kakvom adrenalinu se tu radi? To mi je bilo čudno kao što je njemu bilo čudno zašto ja planinarim.«

Slično pitanje može se postaviti i Emilu Mandariću koji je kao slijepa osoba sudjelovala na izletu i uživao: »Drago mi je da je organiziran ovakav izlet koji je okupio osobe s istim ili različitim invaliditetima i zdravstvenim teškoćama. Izlet je pokazao i dokazao da se može kad se hoće. Veliko hvala svima koji su bili podrška i pomoć.«

Zašto je za osobe s invaliditetom dobro da se bave planinarenjem?

Baveći se planinarenjem osoba s invaliditetom razvija i dušu i tijelo. Planinarenje potiče motivaciju, podiže vlastite mogućnosti, smanjuje osjećaj manje vrijednosti te razvija nove vještine i jača

preostale sposobnosti. Planinarenje povećava osjećaj samopouzdanja i poboljšava sliku o sebi.

No iskreno, iz osobnog iskustva mogu reći da je ključ planinarenja osoba s invaliditetom pratnja koja treba imati veliko razumijevanje, hrpu strpljenja i planinarsko iskustvo. Bez prijateljske i planinarske pomoći, ovog izleta ne bi bilo!

Svi sudionici izleta, kako ovog tako i budućih, trebaju svojim vodičima-pratiteljima nastojati olakšati i smanjiti teret odgovornosti vođenja, jačanjem vlastite kondicije i sposobnosti te koncentriranim slušanjem uputa i smjernica tijekom hodanja. Načini planinarske pomoći osobama s invaliditetom razlikuju se kako među osobama s različitim invaliditetom tako i među osobama s istim invaliditetom, ovisno o preostalim sposobnostima, vrsti teškoća, težini invaliditeta, kondiciji, dobi, osobnim sklonostima i ograničenjima. Primjer je bio na ovom izletu kako dva slijepa planinara koriste dvije različite tehnike vođenja po planini.

Baveći se planinarenjem osoba s invaliditetom postaje aktivna, ima društvo i ispunjeno slobodno vrijeme, ruši predrasude te pridonosi inkluziji. Većina osoba s invaliditetom svakodnevno

Damir vodi slijepog planinara Emila

Trenerica Ivana (Sportski savez invalida grada Zagreba) sa svojim sportašima na Oštarcu (753 m)

se suočava s problemima poput nezaposlenosti, izolacije, komunikacije, osamostaljivanja ili kretanja. Često se, zbog diskriminacije, stigmatizacije, straha, depresije, obiteljskog »staklenog zvona« ili vlastite nesigurnosti, osobe s invaliditetom povlače u sebe. Zatvarajući se tako unutar svojih »vidljivih i nevidljivih« zidova pospješuju crne misli koje produbljuju stres i depresiju čime dodatno otežavaju život sebi i obitelji. Planinarenje je učinkovita antidepresivno-stresna terapija.

Inicijator izleta i autor Željko Brdal s prijateljem Davorom

Osobe s invaliditetom mogu sklapati nove kontakte, surađuju s planinarima i vodičima na izletima te stječu nova iskustva u najrazličitijim situacijama. Osoba s invaliditetom može planinareći uživati na više razina poput pogleda, dodira, zvuka i mirisa istovremeno prelazeći prirodne prepreke rušiti svoje osobne strahove i ograničenja. Planinarenje djeluje na osjećaj zajedništva i pripadanja planinarskoj ekipi i olakšava društvenu uključenost. Sve je to neopisivo, famozno, čarobno i vrijedi pokušati.

I to nije sve! Kada s ruksakom na leđima, po stijenama ili ledu, na niskom minusu ili visokom plusu, po snijegu ili kiši, osoba s invaliditetom uspješno prehoda izlet istovremeno savladavajući svoje psihičke barijere i snažeći preostale fizičke sposobnosti – nitko ne može biti sretniji i ponosniji. Sve to pomaže u svakodnevnom životu punom prepreka i teškoća koje ih zbog invaliditeta prate poput sjene.

Svaki izlet je nešto novo. Družeći se s istomišljenicima postaje se spontaniji, poduzetniji društveniji i kreativniji!

I za sam kraj: svaka osoba s invaliditetom koja želi ispuniti svoje slobodno vrijeme boravkom u prirodi, kretanjem na čistom zraku, putovanjima i dobrim društvom može izabrati planinarenje kao idealnu aktivnost birajući izlete poput ovog.

Moherski klifovi

Damir Šantek, Zagreb

Danas postoje top-liste svega čega se možete sjetiti, pa tako i raznih planinarskih odredišta, na primjer: vrhova s najljepšim vidikom, najljepših planinskih jezera, najtežih planinarskih staza, najpopularnijih vrhova, najtežih penjačkih smjerova, najuređenijih planinarskih domova, najboljih trekova, najviših monolitnih stijena, najnepristupačnijih vrhova, najviših slapova, najljepših visinskih cesta, najvećih ledenjaka i najljepših klifova. Naravno, popis time ne završava jer u ovom našem današnjem svijetu jedino što je općeprihvaćeno počinje s »naj«, a sve ostalo prepušteno je onim sve rjeđim individuama koje stvaraju svoje osobne doživljaje, zasnovane na drugim kriterijima, koji su zakopani negdje duboko u njima samima. Ako se nešto nalazi na naj-listi, zacijelo nije loše, no takve lokacije znaju biti prebukirane posjetiteljima, koji stvaraju gužvu, buku i nervozu, čime prostor gubi svu svoju prirodnu magiju i draž.

Kad sam pregledavao top-liste najljepših svjetskih klifova, u oči mi je upalo da se na svakom popisu nalaze Moherski klifovi u Irskoj. I stvarno, ti veličanstveni klifovi, koji se gotovo okomito obrušavaju u Atlantski ocean, nikoga

neće ostaviti ravnodušnim. Za nevremena, zaglušujuća buka valova visokih i do 35 metara svom silinom udara u te moćne litice te kroz stvorenu izmaglicu zaziva brojne lokalne legende i mitove o sirenama, vješticama i golemlim jeguljama koje proždiru ljude. Irska je zemlja bogate povijesti, mitova i legendi koje su utkane u svaki kamen, svako stablo i svaku travku te ponosne zemlje, pa nije čudo da ih i ovdje ima pregršt.

Jedna od lokalnih legendi govori o Cu Chulainnu, ratniku porijeklom iz porodice kralja Ulstera. Vještica po imenu Mal zaljubila se u Cu Chulainna i posvuda ga uporno pratila. Neprestano bježeći od nje, taj veliki ratnik, koji se očigledno bolje služio mačem nego emocijama, završio je na južnom kraju Moherskih klifova. Ondje je skočio na otok poznat kao Diarmuid i Grainne's Rock. Mal je krenula za njim i pri skoku, zbog naleta vjetra, pala na litice i razbila se o njihove oštре stijene. Zaljev Malbay pocrvenio je od njezine krvi. Stijene na koje je pala zovu se Hag's Head i poznate su po tome da nalikuju na ženu koja gleda u more, no stvarno samo maštoviti posjetitelji u toj stjeni mogu vidjeti oblik tijela žene, vjerojatno vještice Mal koja gleda u more.

Moherski klifovi

DAMIR ŠANTEK

Odnos muškarca i žene, kopna i mora, prisutan je i u legendi o ribaru i sireni. Ugledavši sirenu ispod Moherskih litica, ribar započne razgovor s njom, pri čemu se zagleda u njezin čarobni ogrtač. Umjesto ljubavi, prepredeni ribar odluči ukrasti sirenin blještavi ogrtač i ode kući. Kako je sirenin trebao ogrtač da bi se vratila u more, ona krene za ribarom njegovoju kući. U

međuvremenu ga je ribar sakrio, no pristane da joj ga vrati ako se uda za njega. Nemajući mnogo izbora, sirena pristane te s vremenom rodi dvoje djece, sina i kćer. Ribar pri svakom razgovoru ponovno pogazi svoju riječ ostavljajući sireninu kao ribu na suhom, tužnu i nesretnu. Jednoga dana, dok je ribar bio na moru, sirena je u grozničavoj potrazi ipak pronašla ogrtač, pozdravila se s njecom i vratila se u more.

Ta se legenda drastično razlikuje od klasičnih priča o sirenama, koje svojom pjesmom i ljepotom izluđuju mornare i odvode ih u smrt. Jedna je od takvih modernih priča i »Duboko plavetnilo« Dylan Doga, u kojoj sirene jedu svoje žrtve, a tek tu i tamo iskoriste kojeg mornara za nastavljanje vrste. Priča se temelji na nordijskoj mitologiji, u kojoj je bog Aegir imao ženu po imenu Ran, koja je bila kraljica Ondina, kako su Vikingi nazivali sirene.

Iskoristivši dramatičnost tih klifova i bogatu povijest isprepletenih muških i ženskih sudbina iz legendi i filmova, osjetio sam magičan trenutak i zaprosio svoju suprugu na tim veličanstvenim, u tom trenutku vjetrom šibanim i suncem

Utvrda Moher na Hag's Headu

obasjanim stijenama. Nije to bila prijestupna godina, na irskom »blain bhisigh«, ili jednostavno Leap Year, niti je bio 29. veljače, dan kad je suprotno uvriježenoj tradiciji, ženama ponuđena prilika da zaprose muškarce. Bio je to dan kao svaki drugi od 1460 dana između toga dodatnog dana u sljedećoj prijestupnoj godini i odgovornost sam s velikim zadovoljstvom tradicionalno preuzeo sâm. Upravo je ondje snimljen i film loše prevedena naslova »Cure biraju« (Leap Year), simpatična romantična komedija o tom posebnom danu, a najvažniji trenutak događa se upravo na tim klifovima, uz pravo nevrijeme, kao što i priliči tako važnim trenutcima. Kako je tamo sve drama, tako su i tvorci Harryja Pottera na tome mjestu snimili neke od najdramatičnijih scena filma »Harry Potter i Princ miješane krvi«.

Nakon svega, nije teško zaključiti da su te litice, stare više od 300 milijuna godina, jedna od najvećih irskih turističkih atrakcija. Ulaznica za klifove ne plaća se, ali ako dolazite autom, parkiranje na privatnim zemljištima nije besplatno. Klifovi se protežu od utvrde Moher na jugu, koja stoji na Hag's Headu, po kojoj su i dobile ime, do Doolina, na svojoj najsjevernijoj točki, u dužini od 13 kilometara. Visina klifova varira od 120 metara kod utvrde Moher do 214 metara osam kilometara sjeverno od O'Brienove kule. Klifove godišnje posjeti gotovo milijun posjetitelja, ali ih manje prijeđe u cijeloj njihovoј dužini, za što je potrebno od tri do četiri sata hoda. Producí se to i na mnogo više jer vas vidik jednostavno svako malo namami da stanete i divite se moćnim vertikalama, beskrajnoj pučini i pravoj irskoj zelenoj travi u njihovoј pozadini.

Krenuli smo s njegove južne strane, iz Liscannora, gdje smo parkirali vozilo. To je mjesto udaljeno otprilike jedan kilometar od klifova. Prije njih dolazi se do utvrde Moher na Hag's Headu. Ta gotovo ruševna, crna kula zapravo je promatračnica iz Napoleonova doba, sagrađena na mjestu gdje se prije nje nalazila utvrda Mothar of Moher. Cijelim putom vodi dobro ugažena i lako čitljiva staza, uglavnom na sigurnoj udaljenosti od pogibeljnih rubova. Na stazi nema velikih uspona i silazaka, što je čini ugodnom za hodanje. Ugodu mogu pokvariti česte i brze promjene vremena, od sunca do kiše,

DAMIR ŠANTEK

Pješački put vrhom klifova

snažni vjetrovi, blatnjave dionice i magla koja skriva glavni razlog posjeta, a to su fantastični vidici. Put obilježavaju brojne ptice, visoko na nebu, koje jedre na krilima vjetra i obrušavaju se niza stijene prema zapjenjenom moru. Putom se izmjenjuju litice, tuneli, mostovi, špilje, vrata i stupovi, ali ne pod našim nogama, već dolje, u dubini, na vječnom dodiru mora i kamena.

Otprilike nakon trećine puta dolazi se do Branaunmore Sea Stacka, stupa u obliku pret povjesne oštice noža koji izvire iz mora, a koji je nastao upornom erozijom kamena u trajanju od tko zna koliko milijuna godina. U njegovoј se blizini nalazi centar za posjetitelje i O'Brianova kula, sagrađena 1835. Malo prije Doolina, nedaleko od klifova, nalazi se dvorac Doonagore iz 16. stoljeća, koji je zapravo okrugla kula s kruništem i krovom, okružena kamenim zidom. Na kraju puta, dolazak u Doolin jednostavno zahtijeva osvježenje čašom hladnoga Guinnessa, gustoga poput karamela, tanke pjene i napunjene do vrha čaše, kao da je odrezan nožem.

Vjekoslav Cvetišić, revni planinarski fotograf

Lana Majdančić, Zagreb

Planinarska fotografija u Hrvatskoj razvija se od 1912. godine, a u međuratnim je godinama, točnije 1925., Fotosekcija Hrvatskoga planinarskog društva u Zagrebu odigrala važnu ulogu u okupljanju fotoamatera. Fotosekcija HPD-a 1926. publicira i mjesecnik *Fotografski vjesnik* – časopis za prijatelje fotografije,¹ a iste godine u Osijeku izlazi časopis *Fotograf*.² Za razvoj amaterske fotografije zaslužni su i časopisi *Hrvatski planinar*, *Galerija* i *Planinarski vjesnik*, kao rubrika u *Viencu*,³ a tom nizu treba dodati i *Svijet*, koji izlazi u isto vrijeme i od prvog broja objavljuje krajobrazne fotografije.

Prvi fotoamater planinar koji je uspio postići važnije rezultate⁴ izlaganjem, objavom članaka i fotografija bio je Vjekoslav Cvetišić, a jednako su važni i Ivan Krajač, Radivoj Simonović i Josip Poljak, koji često objavljaju zajedno s njim, a i samostalno. Velik uspjeh Cvetišić je postigao četirima svescima knjige *Sa planina i gora*, što se smatra prvim primjerom objavljivanja planinarskih putopisa u obliku knjige.⁵

Tko je bio Vjekoslav Cvetišić

Vjekoslav Cvetišić rođen je 11. lipnja 1881. u Zagrebu, gdje 4. kolovoza 1959. i umire.⁶ Završio je pet razreda gimnazije i Trgovačku akademiju

u Zagrebu, a od 1902. radio je kao računski aspirant. Godine 1913. dodijeljen je na službu Visokoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, današnjoj Akademiji likovnih umjetnosti. Odmah po službovanju postaje tajnik *Društva umjetnosti* (7. 7. 1913.), kada na tom mjestu »poradi nehaja i nemara« zamjenjuje Andriju Milčinovića,⁷ a Menci Klement Crnčić portretira ga na jednoj od sjednica *Društva* uz bok portretima Kršnjavoga, Bolléa, Ivezovića, Bojničića, Kovačevića i Frangeša.⁸ Karijeru završava kao tajnik, te 1940. odlazi u mirovinu. U izvodu iz službeničkog lista zabilježeno je da je 1925. odlikovan Kraljevskim ordenom svetog Save V. reda, a u rubrici »vanredni radovi u struci« piše: »bavi se književnim i publicističkim radom kao i u opšte na književnom, naučnom i umjetničkom polju«.⁹

1 MLADEN GRČEVIĆ, Umjetnička fotografija u Hrvatskoj 1891-1940: fenomen Zagrebačke škole, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, reprint, 72.

2 RHEA IVANUŠ, Zbirke fotografija i fototeke u zagrebačkim muzejima, u: *Informatica Museologica*, 3/4 (2000.), 21. Autorica navodi 1926. kao godinu osnivanja Društva, dok Mladen Grčević navodi 14. 8. 1925. Vidjeti: MLADEN GRČEVIĆ (bilj. 1), 72.

3 ŽELJKO POLJAK, Planinarska fotografija u Hrvatskoj, u: *Naše planine*, 7-8 (1978.), 169.

4 MLADEN GRČEVIĆ (bilj. 1), 59.

5 ŽELJKO POLJAK (bilj. 3), 169-170.

6 Arhiv Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu (dalje ALU), Službenički list, Personalni arhiv Vjekoslava Cvetišića.

7 Hrvatski državni arhiv, Razni fragmenti o radu društva, HDA-804.1.3.4.

8 OLGA MARUŠEVSKI, Društvo umjetnosti 1868.-1879.-1941., Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2004., 269.

9 Arhiv ALU, arhiv Vjekoslava Cvetišića, Tok celokupne gradjanske državne službe.

Četiri putopisne knjige »Sa planina i gora« Vjekoslava Cvetišića

Kao fotoamater fotografirao je i djela Ivana Meštrovića, Frana Kršinića, Antuna Augustinčića i Bele Čikoša-Sesije. Te fotografije imaju izvanrednu dokumentarnu vrijednost za struku jer pojedine od njih prikazuju nastajanje brončanih odjeva u Ljevaonici Akademije ili umjetnikovom atelijeru. Fotografije lijevanja spomenikâ *Indijanci i Grgur Ninski* Ivana Meštrovića objavljuje u *Svijetu*. Uz fotografije lijevanja *Indijanaca* piše i tekst s iscrpnim podacima o spomenutom procesu. Meštrovićeva djela fotografira i u umjetnikovom atelijeru na zagrebačkom Gornjem gradu i na IV. kolektivnoj izložbi Ivana Meštrovića održanoj u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1932. Navedene fotografije objedinjene su u fotoalbum koji je potpisani i datiran, a danas se čuva u nekadašnjem atelijeru Ivana Meštrovića, muzejskoj instituciji.

U literaturi se spominje kao autor književnih prikaza u *Viencu i Nadi*, pisac osvrta o bugarskoj i ruskoj književnosti te kao kritičar suvremene hrvatske književnosti. Također se spominju zapisi o alpinističkim i planinarskim pohodima, *Od Velebita i Triglava do Mont Blanca*, te Cvetišić kao autor četiriju svezaka knjiga *Sa planina i gora* (1925-1933).¹⁰ U tom ga kontekstu Željko Poljak spominje i u pregledu *Hrvatske planinarske književnosti*.¹¹ No, Cvetišićev fotografski rad, iako

spominjan u pregledima hrvatske fotografije,¹² u prikazima razvoja planinarske fotografije dosad nije detaljnije obrađivan.

U Viencu i Hrvatskom planinaru

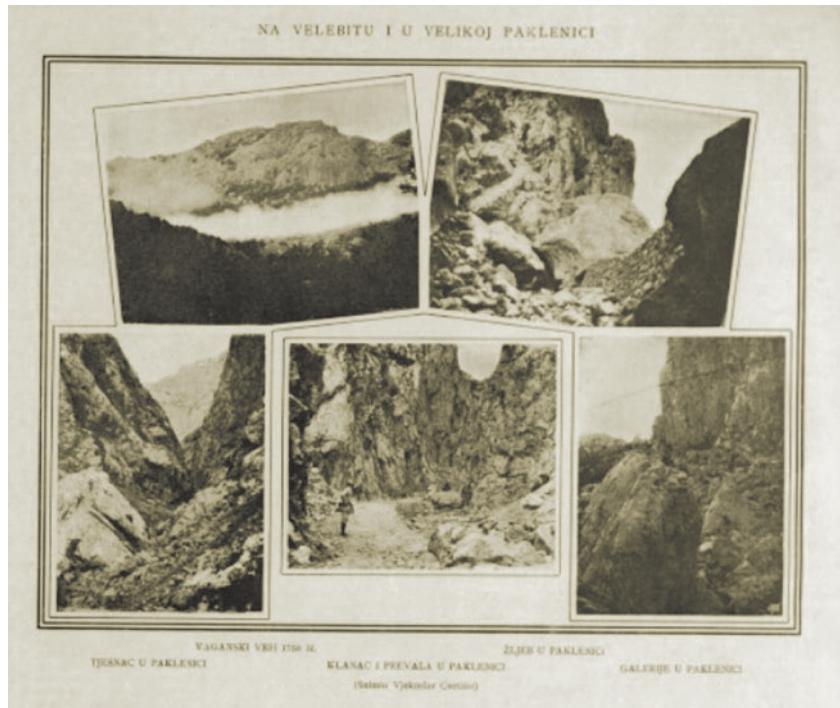
Cvetišić je bio pasionirani planinar, čije uspone na hrvatske i europske vrhove pratimo zahvaljujući njegovim impresijama u obliku teksta i slike objavljenima prvo u *Hrvatskom planinaru*, vjesniku HPD-a, čiji je član od 1908.¹³

Upoznajemo ga i putem objava u *Planinarskom vjesniku*, rubrici *Vienca*, a poslije i u *Svijetu*. Zbog svega navedenoga, s vremenom postaje poznati fotograf amater. No, što mu znači planinarstvo, koje je za njegove fotografije polazišna točka, najbolje opisuje u sljedećem tekstu:

- 12 MLADEN GRČEVIĆ (bilj. 1), MARIJA TONKOVIĆ, Oris povijesti fotografije u Hrvatskoj, u: *Fotografija u Hrvatskoj 1848-1951*, ur. Vladimir Maleković, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1994.
- ANTONIA DOŠEN, Vizualno čitanje Gospića i Like u Ilustriranu tjedniku *Svijet* (1926.-1936.), u: *MemorabiLika*, 2 (2019.).
- ŽELJKO POLJAK, Planinarska fotografija u Hrvatskoj, u: *Naše planine*, 7-8 (1978.).
- 13 (-), Članovi hrv. plan. društva g. 1908., u: *Planinar: vjesnik Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu*, 1908/2, 23. Odbornik Društva postaje 1910. Odbornici su bili i dr. Milivoj Dežman, Ignjat Fischer, Gustav Kalina, Janko Krušec, Ivan Novak, Antun Stiasni ml. i Rajmund Šupp. Vidjeti: (-), Planinarske vijesti, u: *Vienac*, 6 (1910.), 141. Popis članova, kao i sažetak teksta, prenosi i *Agramer Zeitung* te Hrvatsko planinarsko društvo naziva Kroatischer Touristenverein.
- (-), Kroatischer Touristenverein, *Agramer Zeitung*, 93 (1910.), 6. i
- (-), Lokalchronik, *Agramer Zeitung*, 92 (1911.), 5 i 6.
- Zahvaljujem na podacima i prijevodu Sabini Kaštelančić.

10 DUNJA DETONI-DUJMIĆ, Hrvatski biografski leksikon, <https://hbli.lzmk.hr>.

11 ŽELJKO POLJAK, Hrvatska planinarska književnost: antologija, Zagreb, Hrvatski planinarski savez, 1994., 64-65.

Cvetišćeve
fotografije s južnog
Velebita u Viencu

»Nijedna borba s elementima prirode, u nijednom športu, nije tako uzvišena i slavljenja, kao u planinarstvu. Na uspon kroz taj visoki ledeni i kameni svijet, planinara ne vodi športski nagon, - jer planinarstvo nije šport, - već jaka volja, idealizam, možda strast, slična drugim strastima, no najuzvišenija od svih. Tamo gore na onim silnim stijenama, grebenima, snježnicima i ledenjacima, koji se dosiju jakom voljom, ustrajnošću i prezrom smrti, tamo su svjedoci planinarevog triumfa njegovi drugovi, u čijim srcima carstvuje velika radost, kakvu nitko ne može da osjeti, tko ne proživi takove momente.«¹⁴

Ljubav prema planinarstvu najčešće je spojena s ljubavi prema fotografiji jer ona svjedoči o osvojenim vrhovima, te su je planinari priglili od njezinih početaka:

»Alpinizam i fotografija spadaju skupa od svog ikona tj. od god. 1800. Tajnovitost nedotaknutih visokih gora mamila je onda fotografije, da se na njima utabore sa svojim ogromnim aparatima veličine 30 do 40 cm, kemijskim otopinama, i mokrim celuloidnim papirima, pa da u vječnom snijegu i

ledu snimaju čuda iz svijeta ledenjaka, i da tim slikama zadivljuju znatiželjni svijet. Namjesto vanredno teških fotografiskih oprema, za koje je trebalo prije god. 1880. cijela kolona nosača da ih uznesu na visine, dostaže danas mali neugledni kovčić, koji je uvijek spreman i koji nam pruža vanredne sposobnosti za rad.«¹⁵

Od 1898., prve godine izdavanja časopisa *Hrvatski planinar*, fotografija se pojavljuje kao pratnja tekstu¹⁶, što će biti pravilo sve dok 1909. ne prestane izlaziti kao samostalan časopis¹⁷. No,

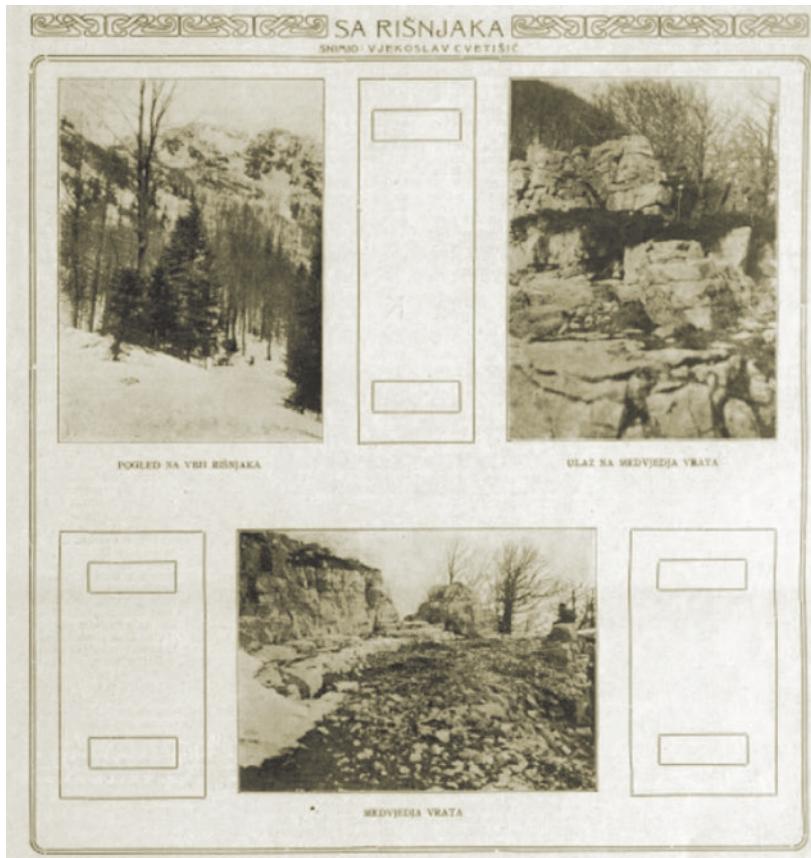
15 Dr. KUHFAHL, O fotografiranju u visokim gorama, u: *Fotografski vjesnik*, 10 (1927.), 38-40.

16 DRAGUTIN HIRC, Valentin Vodnik, Slovenski planinar, 6 (1898.), u: *Hrvatski planinar: viestnik Hrvatskoga planinarskoga društva u Zagrebu*, 81-83., 96.

17 *Hrvatski planinar: viestnik Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu* počinje izlaziti 1898. godine. Od 1905. postaje *Planinar: vjesnik Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu*, što ostaje do 1909., kada se u prosincu tiska posljednji broj, u kojem nema spomena o razlozima prestanka izlaženja. Razlog je vjerojatno finansijski jer je u dvobroju 1-2 za 1905. na str. 16. navedeno sljedeće: *Hrvatski planinar izlazit će, dok ga članovi budu i moralno i materijalno pomagali, kao i dosele svakoga drugog mjeseca na štampanom arku*.

Od 1910., kako je navedeno u tekstu, izlazi od 6. broja novotiskanog Vienna, kao rubrika *Planinarski vjesnik*. *Hrvatski planinar* nastavlja izlaziti kao samostalan list 1914. Te je godine izdano sedam brojeva, a zatim se časopis ponovno gasi do 1922., otkad kontinuirano izlazi zaključno s 1944., kada izlaze tri dvobroja.

14 V. CVETIŠĆ, U snijegu i ledu na visokim gorama i planinama, u: *Svijet*, 2 (1927.), 32-33.

»Sa Rišnjaka«, fotografije Vjekoslava Cvetišića objavljene u Viencu

izdavački odbor nije odustao od objavljuvanja planinarskih tema pa su »...odmah poslije glavne skupštine stupili u pregovore s uredništvom Vjenca, ilustrovanog mjesečnog priloga Obzora, da izvjesni broj stranica ustupi za ilustrovani Planinarski vjesnik. Za članke i za fotografске snimke ima se brinuti odbor, odnosno potpredsjednik J. Pasarić, koji je besplatno preuzeo privremeno uredništvo toga vjesnika. Člancima i sastavnicama pomažu gg dr. Fran Tučan, Ivo Juričić, prof. Gj. Szabo, Vjek. Novotni i Vjekoslav Cvetišić, a fotografijama Vjekoslav Cvetišić, R. Zikmundovsky, A. Stiasni, Gj. Szabo, dr. Fr. Tučan, prof. J. Poljak, Dušan Frković, kojima u ime odbora izričem usrdnu hvalu.«¹⁸

Ponovo je ugašen do 1949., kada izlazi pod imenom *Naše planine: glasilo Planinarskog saveza Hrvatske*. Pod tim imenom izlazi kontinuirano sve do dvobroja 5-6 za svibanj-lipanj 1991., kada vraća ime u *Hrvatski planinar: časopis Hrvatskog planinarskog saveza*. Analiza časopisa s mrežne stranice *Hrvatskoga planinarskog saveza*.

¹⁸ NIKOLA KOSTRENČIĆ, Hrvatsko planinarsko društvo u god. 1910., u: *Vienac*, 3 (1911.), 93-94.

Tako od 1910. planinarske teme postaju dio novopokrenutog mjesečnika *Vienca*, koji od prvog broja uvodi rubriku *Sportska kronika*,¹⁹ a od šestoga *Planinarski vjesnik*²⁰, prenoseći dojmove s planina, opise gorskih predjela ili pak izleta. Te će rubrike biti dio *Vienca* sve do njegova gašenja 1913.

Cvetišićev prvi tekst objavljen je u sedmom broju *Planinarskog vjesnika* pod naslovom *Planinarski izleti*,²¹ koji ilustriraju dvije fotografije: *Pogled na Klek sa Musulin-Potoka* i *Na vrhu Kleka*. Potonja je vrlo upečatljiva jer dvije trećine prizora zauzima stijena. Tek se uz gornji desni rub prepoznaju četiri ljudske figure, koje su male i neznatne naspram snažnih, golih stijena. Prizor je gotovo simboličan: snaga prirode suprotstavljena krhkosti čovjeka. No, nakon analize fotografija u

¹⁹ (-), *Sportska kronika*, u: *Vienac*, 1 (1910.), 21-23.

²⁰ (-), *Planinarski vjesnik*, u: *Vienac*, 6 (1910.), 139.

²¹ V. CVETIŠIĆ, *Planinarski izleti*, u: *Vienac*, 7 (1910.), 165.

Planinarskom vjesniku od prvih brojeva do recentnih izdanja, drugih fotografskih glasila²² i *Svijeta* dvadesetih i tridesetih godina prošloga stoljeća, nameće se zaključak o kanonu fotografiranja planinarskih pejzaža s tek povremenim prikazom čovjeka. On je kao dio kompozicije uvijek u službi planine, ali nikad glavni detalj jer »u brdima treba da planine dominiraju čitavom scenom.»²³ Možda baš taj suodnos najbolje pokazuje težinu uspona na planinske vrhove.

U sljedećem broju tekst potpisuje inicijalima, a fotografije punim imenom i prezimenom naglašavajući autorstvo.²⁴ Objavljeno je njih pet: *Vaganski vrh*, *Tjesnac u Paklenici*, *Klanac i prevala u Paklenici*, *Žljeb u Paklenici i Galerije u Paklenici*, unutar okvira na gornjoj polovini stranice. Načinom na koji su posložene, dvije gornje ukoso i tri ispod, podsjećaju na razglednicu jer to jesu razglednice s putovanja. Fokus prikaza je na prirodi, na golim, surovim stijenama i tjesnacu što ih razdvaja, a to potvrđuje tekstrom:

»Medju prirodnim »strahotama«, kojima obiluje Velebit, »Paklenica« zauzimle prvo mjesto. Već svojim nazivom »paklenica« podsjeća svakoga, da je nešto strašno. I doista, ostaješ zapanjen gledajući pred sobom strahotnu igru prirode, koja je na jednom pravcu od 6 kilometara, odvojila kamenite bregove i ogromne pećine, stvorivši medju njima uski klanac, pun dubokih prodora i lomivrata, što se mjestimice ruše u crna bezdna i ponore.«²⁵

Format razglednice, s karakterističnom kompozicijom, nastaviti će se i sljedeće, 1911., kada sedam Cvetišićevih fotografija ilustrira tekst *Viševica* J. Pasarića, no fotografije su intimnije jer bilježe putovanje priatelja.

»Na cesti pod Javorjem nadjoše planinari na veliku subotu dubok snijeg, koji na sreću većnom bio tvrd, tako da su propadali na prisojnim mjestima. Na toj cesti snimio je ponovno dvojicu

22 Fotorevija: mjesecačnik za sve grane fotografije, Galerija: mjesecačnik internacionalne fotografije, Fotografski vjesnik i Fotograf. Zahvaljujem kolegi Maru Grbiću na prijedlogu spomenute analize.

23 STJEPAN BABIĆ, Brda daleko i blizu, u: *Fotorevija: mjesecačnik za sve grane fotografije*, 5 (1939.), 108-110.

24 To će promijeniti u časopisu *Svijet*. Varijante potpisa jesu: Foto: V. Cvetišić, Foto Cvetišić, Foto Cvetišić, Zagreb.

25 V.C., Velika Paklenica pod Velebitom, u: *Vienac*, 10 (1910.), 238-239.

drugova revni planinar fotograf Vj. Cv., koji je ovaj vjesnik okitio već mnogim snimcima hrvatskih planina. Njegove slike sa puta na Viševicu, što ih donosimo u ovom broju, govore rječitije, nego li bi to mogao i najbolji opis, o ljepotama te čarobne gore, o sjajnom i opsežnom vidiku sa vrhunca, o luhkom usponu i bogatoj izmjeni slikovith prizora.«²⁶

Spomenimo i opreme fotografija, koje ponekad podsjećaju na albume. Fotografije su složene unutar zajedničkoga, tematski ukrašenog okvira, npr. u tekstu *Medvjedjak*²⁷, s devet fotografija ukrašenih stiliziranim grančicama i cvijećem, upotpunjena secesijskim vinjetama. Sličan su primjer i fotografije s planinarenja na Velebitu jer se okviri fotografija sastoje od stiliziranog bilja, poljskog cvijeća²⁸ i maslačaka.²⁹ Tako fotografije *Sa Rišnjaka i Sniježnika* uz istoimeni tekst³⁰ donose šest fotografija unutar okvira od stilizirane božikovine. Taj je način rada odlika vremena, što potvrđuju i drugi primjeri u *Viencu*.³¹

U kolovozu 1913. Cvetišić objavljuje posljednje fotografije u *Viencu*. Tematski su podijeljene u dvije cjeline: *Na Bitoraju*³² i *Sa Rišnjaka*³³, a njegovo se ime ističe ispod svakog naslova te ponovno u nepotpisanom tekstu,³⁴ iz kojeg saznamo da je to prva ikad snimljena fotografija Medvjediha vrata!

Zahvaljujući svojoj velikoj planinarskoj i popratnoj fotografskoj aktivnosti, Cvetišić vrlo brzo stječe »reputaciju revnog i poznatog

26 J. PASARIĆ, Viševica, u: *Vienac*, 5 (1911.), 157-159.

27 V. CVETIŠIĆ, Medvjedjak, u: *Vienac*, 6 (1911.), 189. i 190., danas Medviđak na Velikoj Kapeli.

28 V. CVETIŠIĆ, Na Velebitu, u: *Vienac*, 9 (1911.), 287-289.

29 V. CVETIŠIĆ, Na Velebitu, u: *Vienac*, 10 (1911.), 318-319.

30 VJ. CVETIŠIĆ, Sa Rišnjaka i Sniježnika, u: *Vienac*, 10 (1912.), 286-287.

31 Drinopolje je prikazano na dvjema fotografijama u zajedničkom okviru s medaljonima. Jedan medaljon podsjeća na štit, a drugi prikazuje polumjesec sa zvijezdom.

(-), Cilj balkanskih saveznika: Drinopolje, u: *Vienac*, 2 (1913.), 66-67.

Od prvog broja naslov *Ilustrovanih lista* nalazi se u vinjeti sa skicom Zagreba i Dubrovnika unutar medaljona, isto je i s rubrikama unutar časopisa. Ilustrovani list, 1 (1914.), nije paginirano.

32 (-), Na Bitoraju, u: *Vienac*, 8 (1913.), 253.

33 (-), Sa Rišnjaka, u: *Vienac*, 8 (1913.), 255.

34 (-), Planinarske vijesti: Na vrhu Bitoraja i Planinarske vijesti: Sa Rišnjaka, u: *Vienac*, 8 (1913.), 255. i 256.

VJEKOSLAV CVETIŠIĆ

Druga izložba Hrvatskog planinarskog društva

planinarskog amater-fotografa«.³⁵ Možda je to razlog zašto Cvetišić i Jurčić 1911. vode na Velebit slikare Mencija Klementa Crnčića, Otona Ivezovića i Mihovila Krušlina,³⁶ što je urodilo Krušlinovim i Ivezovićevim slikama s motivima Velebita.³⁷ O tom izletu svjedoči i sljedeće: »Smisao za ljepote naših planina počeo se življe buditi ne samo medju planinarima, nego i medju hrvatskim slikarskim umjetnicima, kako svjedoče krasne izložbe Crnčića, Ivezovića i Krušlina.« Sam tekst prate Cvetišićeve fotografije, a jedna od njih zove se *Vaganski vrh*.³⁸

35 (-), bilj. 34, 255. i 256.

36 MIRKO MARKOVIĆ, Istraživači velebitskog krša: od godine 1900.-1940., u: *Naše planine*, 3-4 (1960.), 81.

37 MIHOVIL KRUŠLIN, Vaganski vrh, u: *Vienac*, 11 (1911.), str. 321. i 333. Krušlin slika sljedeće slike: *Mrtva šuma na Velebitu, Motiv s Velebita i Vaganski vrh*.

38 OTON IVEKOVIĆ, Slike s Velebita, u: *Vienac*, 1 (1912.), 6-8. Ivezović slika: *Sa Velebita: Uvala, Mlin pod Velebitom, Sa Velebita, Uzak u Paklenicu, Pogled na Velebit, Riječica*.

39 I. JURČIĆ, O planinarskim prilikama na Velebitu, u: *Vienac*, 1 (1912.), 29-30. Za taj pothvat skupinu istraživača traži potporu od bana Tomašića, a od slikara su potpisani Ivezović i Crnčić. Vidjeti: ANDREJ ŽMEGAČ, NIKOLA ALBANEŽE, Crnčićev, Krušlinov i Babićev Pogled s Plasa, u: *Radovima Instituta za povijest umjetnosti*, 36 (2012.), 177.

Za Prvoga svjetskog rata *Hrvatski planinar* prestaje izlaziti i bit će iznova pokrenut tek 1922. No, s prestankom rata aktivnost Društva se nastavlja počevši s organizacijom *Prve izložbe Hrvatskog planinarskog društva* u Salonu Ullrich krajem rujna 1919. Izložene su 353 fotografije četraestorice autora, a jedan od njih je i Cvetišić, koji ponovno izlaže krajem studenoga na izložbi Zagrebačkog ski-kluba u prostorijama umjetničkog Salona Trpinac. Mala skupina skijaša udružila se u klub i izložila »fotografske amaterske slike zimskih pejzaža naše uže domovine i Slovenije«. Kritika je izložbu ocijenila kao iznadprosječnu, s posebnim razumijevanjem prirode.³⁹ Izložbena i publicistička djelatnost nastavlja se u siječnju 1922., kada Društvo organizira *Hrvatsku planinarsku izložbu* u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu.⁴⁰ Iz novina saznajemo kako su u desnoj dvorani, koja podsjeća »na fotografiski atelier«, izložene fotografije »Vjekoslava Cvetišića,

39 MLADEN GRČEVIĆ (bilj. 1), 68.

40 STJEPAN SZAVITS-NOSSAN, Hrvatska Planinarska Izložba u Zagrebu 1922., u: *Hrvatski planinar: glasilo Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu*, 1 (1922.), 6.

dr. Ivana Krajača, Josipa Poljaka i Dragutina Paulića»,⁴¹ te kako se Paulićeva fotografija ističe kao najbolja, dok su Cvetišićeve fotografije s »oštrim konturama impozantne»!⁴²

Cvetišić izlaže i u Beogradu 1924.,⁴³ no puno je važnija njegova uloga na izložbi HPD-a. Izložba je održana na *Zagrebačkom zboru* u rujnu 1925., kao dio *Lovačke i opće športske izložbe* smještene u trima zasebnim odjeljcima Industrijskog Trijema.⁴⁴ Iz *Hrvatskog planinara* saznajemo kako je Cvetišićeva organizatorska uloga kao predsjednika Podružnice Sljeme puno veća od kvalitete njegovih izloženih fotografija.⁴⁵ Izložba je izvrsno posjećena, dobila je povoljne kritike strukovne i kulturne javnosti, a naglašena je i važnost planinarstva u okviru turizma, o čemu će biti riječi dalje u tekstu.⁴⁶ Sljedeće godine, 1926., održana je izložba HTK-a Sljeme, ponovno u Salonu Ullrich, kojom završavaju Cvetišićevi izlagački dani. Međutim, on nastavlja s publicističkim aktivnostima i u četiri godine⁴⁷ objavljuje jednakotoliko nastavaka putopisa *Sa planinom i gora*, kojima postiže velik uspjeh. Zahvaljujući njima uvršten je u antologiju *Hrvatska planinarska književnost* Željka Poljaka,⁴⁸ koji smatra da do danas nije nadmašen njegov sklad riječi i slike. Naslovnicu svake knjige oblikovao je Tomislav Krizman, inspiriran Cvetišićevim fotografijama.

41 STJEPAN SZAVITS-NOSSAN (bilj. 40), 20.

42 Zanimljivo je da uz Cvetišićovo ime stoji *Foto Tonka*.

JOSIP PASARIĆ, Hrvatska planinarska izložba, u: *Dom i svijet*, 4 (1922.), 61-64.

43 (-), Društvene vijesti, u: *Hrvatski planinar: glasilo Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu*, 7 (1924.), 122.

Izlaze na izložbi Srpskoga planinarskog društva u Beogradu, zajedno s Krajačem, Poljakom, Paulićem i Hitztalerom.

44 Od podružnica, sudjelovale su: Bjelašnica iz Sarajeva, Velebit iz Sušaka, Japetić iz Samobora, Ivančica iz Ivana, Visočica iz Gospića te Sljeme iz Zagreba. Vidjeti: Dr. MIROSLAV HIRTZ, Druga izložba Hrv. Planinarskog Društva, u: *Hrvatski planinar: glasilo Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu*, 8 (1925.), 137.

45 »Uz Cvetišića agilni planinari koji su najviše brinuli oko uspjeha same izložbe i koji su najveći dio pripravnog posla sami posavršavali, a to su u prvom redu gg. M. Bothe, potpredsjednik središnjice HPD i pročelnik odbora za priredjivanje izložbe, zatim D. Müller, te V. Cvetišić, predsjednik podružnice Sljeme u Zagrebu.« Vidjeti: Dr. MIROSLAV HIRTZ (bilj. 44), 144.

46 Na izložbi je prikazan razvoj planinarstva u Hrvatskoj, nova literatura, skica planinarskog doma na Sljemenu. vidjeti: Dr. MIROSLAV HIRTZ (bilj. 44), 138.

47 1925., 1928., 1930. i 1933.

48 ŽELJKO POLJAK (bilj. 11).

Ledeni greben Mont Blanca

Cvetišić piše i sve tekstove, a u drugoj i trećoj knjizi reproducira i fotografije drugih autora.

Časopis *Svijet*

Časopis *Svijet* 1934. objavljuje criticu o »oduševljenom, iskrenom planinaru, jednom od rijetkih naših, koji se popeo na Mont Blanc«. Naravno, to je posveta Cvetišiću, a zahvaljujući fotografiji uz posvetu tekst je dobio sliku.⁴⁹ Ne čudi što je upravo u *Svijetu* objavljena posveta njegovom radu jer je suradnik od druge godine izdanja, 1927., s putopisima dočaranima fotografijama.

Osim putopisa, objavljuje fotografije umjetnika i njihovih djela, posebno onih lijevanih u Ljevaonici Kraljevske škole za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, današnje Akademije likovnih umjetnosti, gdje i radi, a 1931., u istom časopisu, konkurira na natječaju za fotoamatere i s *Motivom iz Zelengaja* osvaja peto mjesto.

No, planinarstvo je ono koje u *Svijetu* obilježava njegov rad pa je zanimljiva i *planinarska veza* u vodstvu časopisa. Naime, u godini pokretanja

49 I dalje: »navršio je 35-godišnjicu svog književnog rada. Pisao je kazališne recenzije, studije o mnogim domaćim i stranim (osobito bugarskim i ruskim) piscima, novele, crticе u raznim našim listovima, a glavno mu je djelo »Sa planinom i gora« u 4 knjige. U njima se istkao procućenim opažaćem i psihologom. Kao planinar nije propustio ni jedan hrvatski i slovenski gorski kraj, ni jedan vrh, kao što je bio na svim važnijim švicarskim brdima i vrhuncima. Rodjen je zagrebčanin (1881.), a po zvanju je tajnik Umjetničke akademije, te poznaće u tančine svu naše umjetnike i njihova djela.« (-), Vjekoslav Cvetišić, u: *Svijet*, 5 (1934.), 94.

Svijeta, vodstvo izdavača, Tipografije, preuzima dr. Milivoj Dežman,⁵⁰ planinar i odbornik planinarskog društva istovremeno kada je član i Cvetišić. Stoga možemo zaključiti kako Dežman poznaje Cvetišćevu publicističku aktivnost, ali i aktivnost drugih planinara u HPD-u. Kada se spomene tekst iz najave *Svijeta* da će »glavno težište polagati Svijet u sliku«,⁵¹ jasna je njihova povezanost, a želju za dobrom ilustracijom potvrđuje i činjenica da je Tipografija 1926. kupila najsvremenije strojeve u državi, što je omogućilo tiskanje kvalitetno reproducirane fotografije u bakrotisku, a naslovnice i ostalih ilustracija u offsetu. Nadalje, početkom 1920-ih godina tema sporta privlači sve više poklonika. Uz aktivne sportaše, rekreativno bavljenje sportom postalo je imperativ razdoblja, kao još jedan oblik zabave u slobodno vrijeme povezan s boravkom u prirodi i potrebom za oblikovanjem zdravog tijela.⁵² No, sve to možda i ne bi bilo važno bez slikara Otta Antoninija, pokretača, prvog urednika i stalnog ilustratora *Svijeta* od 1926. do 1932., što je i vrijeme Cvetišćeva kontinuiranog publiciranja. Za cjelovitu sliku treba spomenuti kako je Antoninijev otac Marko vjerojatno naš prvi fotamat u današnjem smislu riječi.⁵³

Njegovom je sinu Ottu skijanje uz tenis najzanimljiviji sport pa ga vrlo često odabire za naslovnicu. Ne prikazuje ga kao natjecateljski sport, već uvijek u kontekstu stila života jednog društvenog sloja, a skijaši i skijašice predstavljaju sinonim za odmor i uživanje.⁵⁴ O tome svjedoči uputa za fotografiranje planina: »Fotoamater nije prisiljen, da u brdima snima kao u lovnu. On si može dozvoliti, a to je često i važnije od snimanja, da se prije nego odluči na snimanje raduje ljepoti planina, i da se divi njihovoj veličanstvenosti i miru. Što se on više uživi u promatranje prirode, to će mu slike biti bolje, prirodnej.«⁵⁵

S odmorom, uživanjem i provođenjem vremena u prirodi počinje razvoj turizma. Tako

je već 1911. u *Viencu* u dvama nastavcima objavljen članak *Kako da se u nas digne planinarstvo i turistički promet?* Autor spominje sve prirodne ljepote koje Hrvatska ima te konstatira kako je »naša domovina kao stvorena, da postane sjedište mnogobrojnih stranih turista.«⁵⁶ Radi potkrjepe tvrdnje, tekst je popraćen fotografijama morskih i planinskih pejzaža Cvetišća i R. Zigmundovskog. Nadalje, u *Hrvatskom planinaru* objavljuje članak *Promicanje planinarstva*, a započinje ga rečenicom: »Danas se svuda prizna kulturna i gospodarska važnost planinarstva jer je »porast blagostanja u uskoj svezi sa razvojem planinarstva«. Zato je HPD počeo donositi uredbe o krčenju i markiranju planinarskih putova, građenju planinarskih kuća i izdavanju putopisa i vodiča.⁵⁷ U osvrtu na *Drugu izložbu Hrvatskog planinarskog društva* autor piše »kako je sama izložba kao harmonična cjelina upravo po ovim slikama *himna bogatstvu estetskih čara ljepote naše domovine, ali je i u isti mah potvrda o tom, kako se je turistika (alpinistika) u nas lijepo razvila, ne samo kao pusti šport trčanja po planinama, nego kao prava idealna turistika, koja čovjeka obrazuje, odgaja i opremljuje.«⁵⁸*

Ne treba zato čuditi što je za naslovnicu prvog broja *Svijeta* odabran crtež skijašice Otto Antoninija, a nekoliko stranica dalje objavljeno pet fotografija *S naših gora i planina*.⁵⁹ Cvetišić objavljuje od druge godine izdanja, 1927. prvi tekst *U snijegu i ledu na visokim gorama i planinama*, s fotografijama Karla Koraneka. Već početkom teksta potvrđuje ideju uživanja u prirodi: »Visoke sniježne Alpe različitog oblika sa svojim ledenjacima, svojim čistim, kristalnim zrakom i toplim suncem, pravi su užitak za sve, koji umiju da cijene grandijoznost alpinske prirode i osjećaju njihovu ljepotu.«⁶⁰

Tekstom o Biokovu Cvetišić hvali domaći kraj,⁶¹ što nastavlja tekstom o Velebitu ilustrira-

56 J.P., *Kako da se u nas digne planinarstvo i turistički promet?*, u: *Vienc*, 2-3 (1911.), 61-62.

57 (-), *Promicanje planinarstva*, u: *Hrvatski planinar*, 3 (1914.), 33-35.

58 Dr. MIROSLAV HIRTZ (bilj. 46), 137.

59 (-), *S naših gora i planina*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 1 (1926.), 54.

60 V. CVETIŠIĆ, *U snijegu i ledu na visokim gorama i planinama*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 2 (1927.), 32-33.

61 VJEK. CVETIŠIĆ, Biokovo, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 16 (1927.), 330-331.

50 ŽELJKA KOLVESHI, Otto Antonini: Zagreb i *Svijet / Svijet* i Zagreb dvadesetih, Zagreb: Muzej grada Zagreba, 2018., 41.

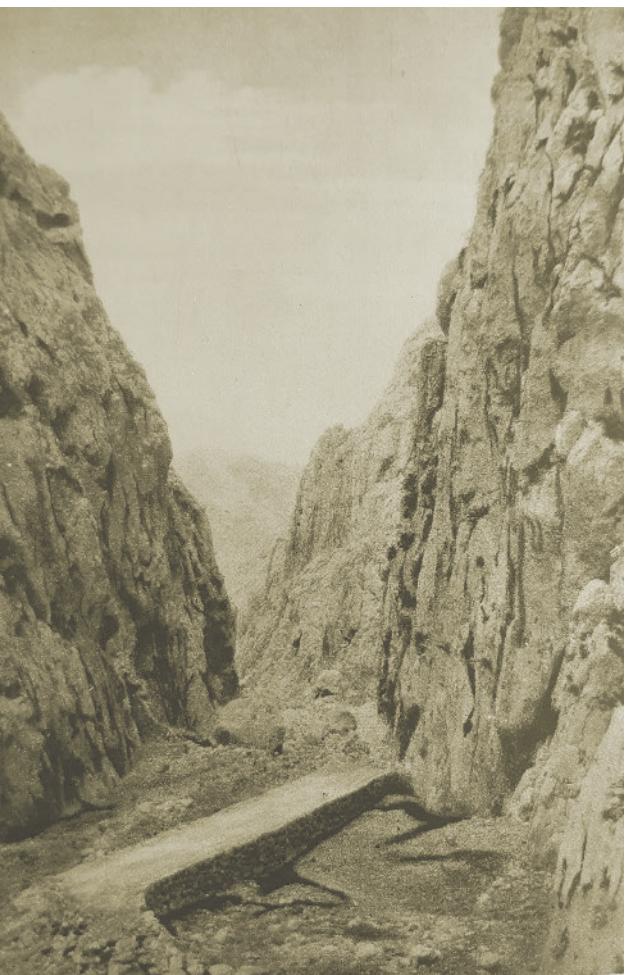
51 ŽELJKA KOLVESHI (bilj. 50), 42.

52 ŽELJKA KOLVESHI (bilj. 50), 105.

53 MLAĐEN GRČEVIĆ (bilj. 1), 17.

54 ŽELJKA KOLVESHI (bilj. 50), 105.

55 STJEPAN BABIĆ, Brda daleko i blizu, u: *Foto revija: mjesecačnik za sve grane fotografije*, 110.

VJEKOSLAV CVETIŠIĆ

Put kroz Veliku Paklenicu

nim s osam fotografija.⁶² Jedna je od njih *Velika Paklenica*, iznimna fotografija koja tematski i kompozicijski potvrđuje Cvetišićev osjećaj za krajobraznu fotografiju. Jer, naglašava stijene, jednu nasuprot drugoj, njihovu golet i visinu, kojoj se zbog rezanja kadra ne nazire kraj. Između stijena je tjesnac s uskom stazom, jedina prisutnost čovjeka. Na sljedećim dvjema: *Pastirski stan u južnom Velebitu i Snježnica*, prikazuje pastire, što je rijetkost. Njegovo vještvo oko u *Večeri na Bedanjskom Dolcu* snima stado ovaca s planinom u pozadini, koja nestaje u magli. Na fotografiji *Stara crkva u Selinama pod Velebitom* vodi naš pogled preko kamenja i niskih stijena u prvom

planu, na kojima u drugom planu стоји crkva sa zvonikom koji se čvrsto i snažno propinje u visinu i dominira nad Velebitom u pozadini. Crkva, kao svojevrstan simbol prisutnosti i trajnosti ljudi, postaje upravo suprotno, samotna i gola, bez ono malo stanovnika kojoj je bila namijenjena. U *Pogledu s mora na Veliku Paklenicu* dvije su suprotnosti, gotovo mirno more s osamljenim žalom i niskim raslinjem nasuprot gordom Velebitu djelomice zaklonjenom maglom. Jedino je prisustvo čovjeka ostavljena barka koja podsjeća na simbolističku sliku Arnolda Böcklina *Otok mrtvih* (1880.-1885.).

Koliko je boravljenje u prirodi imperativ vremena, potvrđuje i Cvetišićev tekst *S Dinare planine, Klis – iz Gorske Kotare*: »Odkako su ljudi spoznali, da planinski zrak i sunce blagotvorno djeluju na čovječe zdravlje, počela se u njima buditi težnja za užicima u gorskoj prirodi i estetskim gledanjem njezinih krajobrazova i pojava, podizati planinska skloništa, turističke kuće i hotele po gorskim predjelima i vrhuncima, da omoguće pohadjanje gora i boravak u gorskim krajevima.⁶³ Osim navedenog članka, javlja se još jedan, s fotografijom na naslovnicu: *Divote naše prirode: pogled s Triglava*, koje se nastavljaju i na sljedećoj stranici.⁶⁴ Mjesec dana poslije objavljen je osrvt *Kamniške Alpe*, u kojem spominje da su »turistički izleti vanredno prikladni za zimski šport i skijanje«.⁶⁵

Tekst je bogato opremljen nizom fotografija planinskih pejzaža različitih vizura, od snijegom prekrivenih padina, maglom obavijenih vrhova do golih visoravnji, i to nekoliko autora: Ciprijanovića, Cvetišića i Z. Sendjerdija.

S dolaskom proljeća objavljaju se fotografije morskih pejzaža, odnosno »prikazuju tek skroman dio onoga, što bi svaki naš čovjek morao vidjeti i upoznati.«⁶⁶ Cvetišićeve i Sendjerdijeve fotografije prikazuju dalmatinske gradove u tekstovima: *Omiš: pogled s puta u Zadvarje i Makarska: u pozadini Biokovo*, kao i

63 VJEKOSLAV CVETIŠIĆ, *S Dinare planine: Klis – iz Gorske Kotare*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 20 (1929.)

64 FOTO ROLLAN SUŠAK, *Divote naše prirode: pogled s Triglava*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 20 (1929.), 483-485.

65 (-), *Kamniške Alpe*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 24 (1929.), 580-581.

66 (-), *Našim Jadranom*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 14 (1929.), 321-331.

62 V. CVETIŠIĆ, Južni Velebit: najljepša hrv. planina, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 5 (1929.), 104-105.

u objavljenom članku *Hrvatski Dolomiti*.⁶⁷ Osim planinskih, reproduciraju se i riječni pejzaži, što je rjeđi prizor u Cvetišćevom opusu. Posebno treba istaknutu fotografiju *Kukovi Bijelih Stijena u središnjoj skupini*. Pogled prema *Stijeni* u daljini zaustavlja planinar stoeći na rubu stijene.

Kako boravak u prirodi postaje dio života tako se formiraju i reklamne kampanje pa treba istaknuti reklame za kremu Nivea i šampon Elida. Reklamna kampanja Nivee, kojoj je i samo ime vezano uza zimu,⁶⁸ prilagođena je svim vremenjskim uvjetima pa je u zimi slogan »Kod sporta u bregovima«⁶⁹ upotpunjen dvama skijašima, na proljeće je to »Barometar pada / kiša i vjetar / Nivea-creme«,⁷⁰ a ljeti »Učite se ispravno kupati na zraku i suncu.«⁷¹ Navedene reklame za Niveu univerzalne su, a postoje i inačice na drugim jezicima.⁷² Ali za šampon Elida reklama je prilagođena ovim prostorima: »700.000 kesica Elida Shampooa prodato prošle godine / dokaz njegove raširenosti / Ovih 700.000 kesica Elida Shampooa složenih u visinu dosegle bi 3500 m prema tome premašile Triglav za približno 600 m.«⁷³

No, vratimo se Cvetišiću, koji 1931. konkurira na natječaju za fotoamatere⁷⁴ sa široko zadatom temom »zimske slike i to uglavnom sportske, po mogućnosti zajedno s lijepim krajobrazom, u koliko takih u tome kraju nema, onda čiste zimske krajobraze ili pejzaže.«⁷⁵ Ustanovljeno je dvanaest nagrada. Prve su četiri u gotovini, a ostale u fotografском priboru. Natječaj završava 14. veljače,⁷⁶ a rezultati su objavljeni u

67 (-), Hrvatski Dolomiti, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 26 (1929.), 636-637.

68 Nivea je izvedenica dviju latinskih riječi: *nix* – snijeg i *nivis* – snježna.

69 Nivea Creme, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 9 (1931.), 250.

70 Nivea Creme, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 14 (1931.), 372.

71 Nivea Creme, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 24 (1931.), 680.

72 www.Nivea.hr

73 Što kazuju brojke: 700.000 kesica Elida Shampooa prodato prošle godine, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb* 6 (1931.), 117.

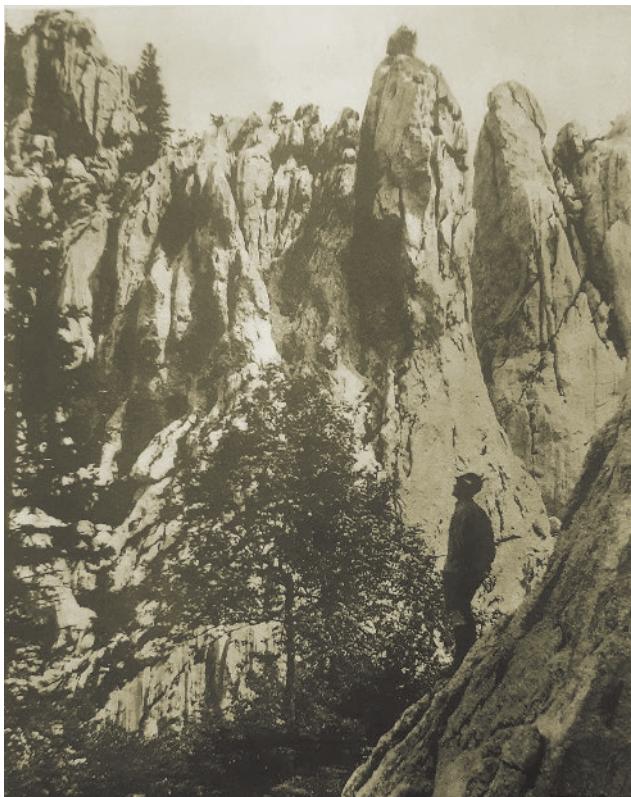
74 Uredništvo Svjeta, Natječaj »Svjjeta« za fotoamatere, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 4 (1931.), 95.

Da bi se osiguralo trajno tržište *Svjeta*, nastojalo se stalno animirati čitatelje raznim marketinškim kampanjama; vidjeti: ŽELJKA KOLVESHI (bilj. 50), 50.

75 Uredništvo Svjeta (bilj. 74), 95.

76 Natječaj je obnovljen još dvaput, 31. siječnja i 14. veljače. Uredništvo Svjeta (bilj. 74), 95.

VIEKOSLAV CVETIĆ

U Bijelim stijenama

ŠTO KAZUJU BROJKE:

**700.000 KESICA
ELIDA SHAMPOONA
PRODATO PROŠLE GODINE**

DOKAZ N J E G O V E RAŠIRENOSTI!

Ovih 700.000 kesica Elida Shampooa složenih u visinu dosegle bi 3500 m i prema tome premašile Triglav za približno 600 m.

PARFUMERIE ELIDA
ELIDA SHAMPOO
DONNE 10 LITRES DE MOUSSE

Za njegu kose

ELIDA SHAMPOO

Nagrađena fotografija
»Motiv iz Zelengaja«

prvom sljedećem broju, u travnju. Iz travanjskog broja saznajemo da Cvetišić osvaja 5. nagradu za fotografiju *Motiv iz Zelengaja*.⁷⁷ Nisu poznati članovi žirija, već kriteriji ocjenjivanja: »rez, motiv, ekspozicija, stupanj razvijanja, kvaliteta kopije itd.«⁷⁸ *Motiv iz Zelengaja* posve je različit od pejzažnih fotografija koje dotad objavljuje. Akcent je na čovjeku u zimskom krajoliku, koji vuče sanjke. No, to nije prikaz sanjanja, uživanja u prirodi, već se radi o socijalnoj temi. Sanjke su prijevozno sredstvo puno vreća, kojima se čovjek okreće leđima probija kroz neočišćen snijeg.

Cvetišić nastavlja u *Svjetu* objavljivati fotografije i tekstove s planinarenja. Iz njegovog teksta *Mont Blanc najviši vrhunac europskih Alpa*,⁷⁹ koji je popraćen fotografijama, doznajemo kako mu je to drugi uspon na taj vrh. Tekst prate kvalitetne reprodukcije snježnih pejzaža, panoramskih snimaka, detalji podizanja snijega uslijed

vjetra, kao i izmjenjivanje svjetla i sjene,⁸⁰ što je ostvareno boljim tiskom. Zato vidimo kontraste svjetla i sjene, čisto ili oblačno nebo, čak i detalje u snijegu, otiske nogu ili tragove skija, što dotad u reproduciranju nije bilo izvodljivo.⁸¹ O umjetničkom dojmu u zimskom pejzažu svjedoči i prva i jedina Cvetišićeva naslovница *Svijeta*, objavljena u veljači 1932. kao Čari zime.⁸²

Iste se godine pojavljuje i Ljudevit Griesbach, koji postupno preuzima fotografsku prevlast pa su u Cvetišićevom članku *Naša zimska sportska središta*⁸³ objavljene fotografije njih obojice. Cvetišić iste godine objavljuje još jednom, a zatim izostaje sve do kraja 1934., kada piše *Romantična gorska jezera Bleda i Bohinja*.⁸⁴ Posljednji put objavljuje u prvoj polovici 1936., kada *Svijet* i prestaje izlaziti.⁸⁵

77 (-), Rezultat natječaja »Svijeta« za fotoamatera, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 14 (1931.), 372.

Prvu nagradu dobio je Josip Kolenc iz Osijeka; drugu Julija Oset iz Vranskog pri Celju; treću Ivan Rubčić iz Gospića; a četvrtu Gjuro Pany iz Dubrovnika.

78 (-), Fotoamaterski natječaj: dvije tri uz natječaj, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 15 (1931.), 424-425.

79 V. CVETIŠIĆ, Mont Blanc: najviši vrhunac europskih Alpa, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 17 (1931.), 396-398. i 415.

80 Ta igra svjetla i sjene prisutna je i na fotografiji *Sv. Ilija 1640 m u Biokovu*, uz tekst V. CVETIŠIĆ, Biokovo, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 24 (1935.), nije paginirano.

81 (-), Naše gore i planine u snijegu, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 5 (1932.), nije paginirano.

82 V. CVETIŠIĆ: Čari zime, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 7 (1932.), nije paginirano.

83 V. CVETIŠIĆ, *Naša zimska sportska središta*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 26 (1932.), 595.

84 V. CVETIŠIĆ, *Romantična gorska jezera Bleda i Bohinja*, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 21 (1934.), nije paginirano.

85 V. CVETIŠIĆ, Julijske Alpe pod snijegom, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 7 (1936.), 157.

Smrekovac pod Risnjakom zimi (1925.)

VJEKOSLAV CVETIŠĆ

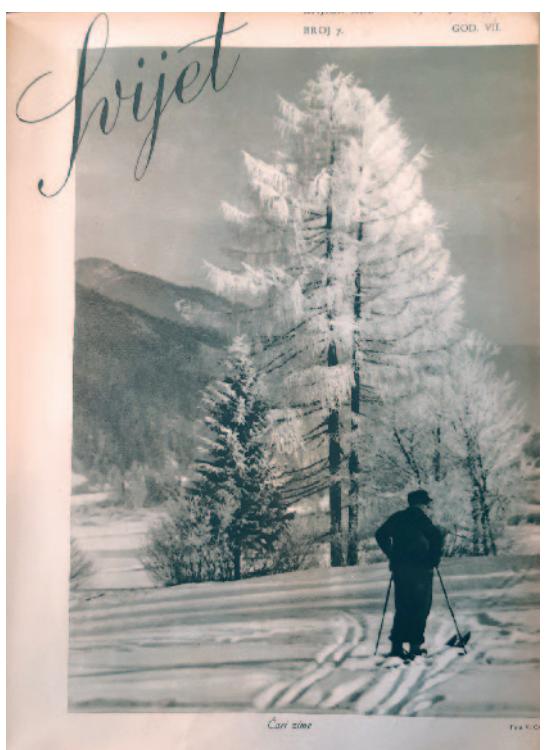
Zaključak

Fotografski opus Vjekoslava Cvetišića dosad je bio slabo zastavljen u stručnoj literaturi. Njegovo je djelovanje bilo ponajprije vezano uz HPD i časopis *Hrvatski planinar*, ali i *Vienac* i *Svijet*. U tim se časopisima može najbolje pratiti razvoj njegove fotografije, ali i njegov osobni razvoj kao angažiranog pojedinca, planinara i organizatora. Objavljajući u časopisu *Svijet*, koji je propagirao i potrebu za rekreativnim bavljenjem sportom, boravkom u prirodi i potrebom za oblikovanjem zdravog tijela, Cvetišić je ponajviše slikom – vještim okom te osjećajem za prostor i dobar kadar – a onda i riječju, pridonio vremenu u kojem je živio i stvarao.

(-), Zima u Gorskom kotaru, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 10 (1936.), 226.

(-), Proljeće uz Jadran, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 19 (1936.), 229.

V. CVETIŠĆ, Kamniške Alpe, u: *Svijet: ilustrovani tjednik Zagreb*, 22 (1936.), nije paginirano.

Osvježeni program tečaja čuvara planinske prirode HPS-a

U listopadu 2021. u organizaciji Komisije za zaštitu prirode HPS-a održan je tečaj za čuvare planinske prirode HPS-a po obnovljenom programu obrazovanja. Tečaj je proveden u suradnji s Javnom ustanovom Nacionalni park Risnjak. Kroz dva vikenda uz predavanja, terenski rad i druženje budući čuvari planinske prirode prošli su edukaciju i potom polaganjem ispita stekli stručni naziv čuvar planinske prirode prema sustavu školovanja HPS-a.

Tijekom tečaja polaznici su anonimno ispunjavali online ankete o svakom predavanju, terenskoj nastavi i organizaciji tečaja. Budući da su polaznici bili većinom iskusni planinari i stekli neke druge stručne nazive kroz sustav školovanja HPS-a (vodiči, markacisti) podaci koje je Komisija za zaštitu prirode prikupila anketiranjem bili su vrlo korisni za evaluaciju programa tečaja. Cilj evaluacije bio je poboljšanje kvalitete i organizacije Programa tečaja za čuvare planinske prirode, te je u ožujku 2022. Komisija za zaštitu prirode uputila Izvršnom odboru HPS-a prijedlog izmjena.

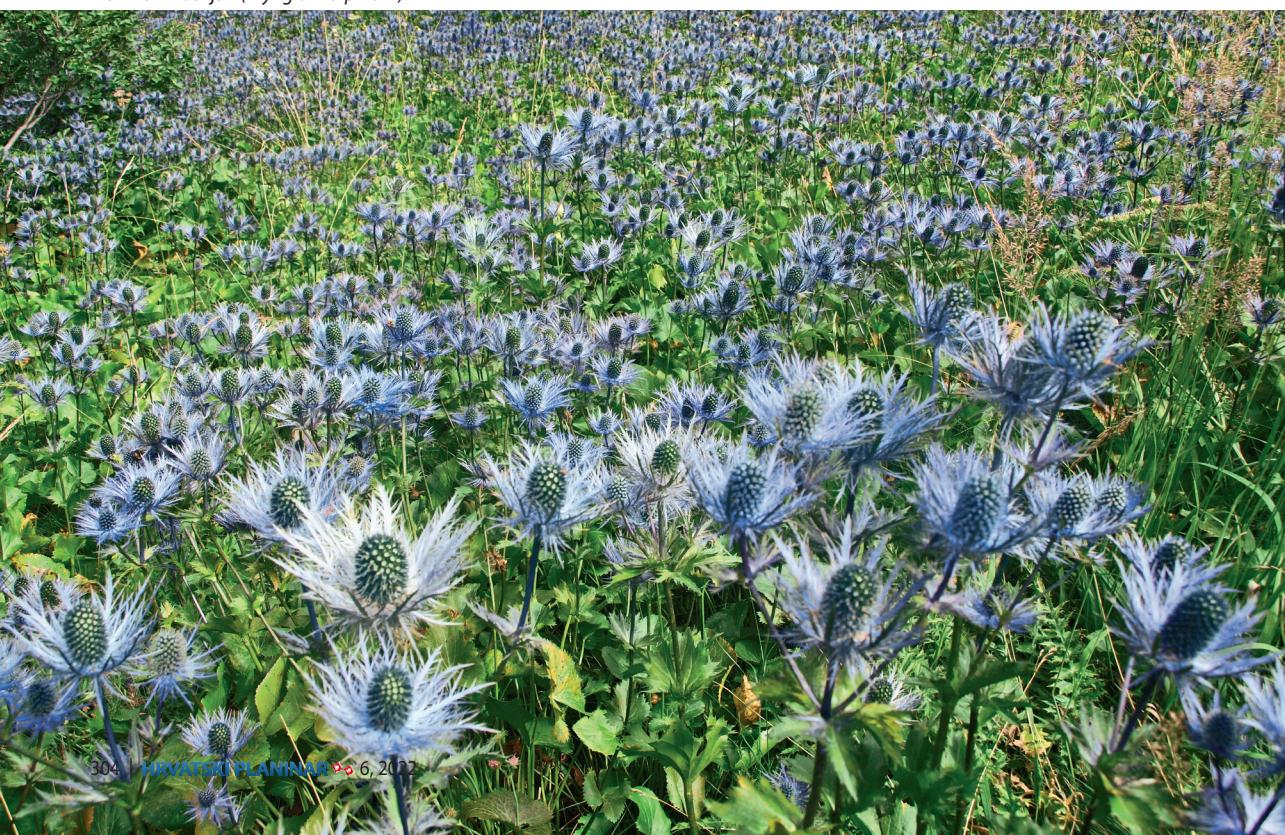
Na sjednici Izvršnog odbora HPS-a 4. travnja 2022. usvojene su izmjene programa, a program je objavljen na internetskim stranicama Komisije za

zaštitu prirode HPS-a. Najznačajnije novosti u osvježenom programu su ukupno povećanje satnice na 14 sati predavanja. U ukupnoj satnici preraspodjelom je povećan broj sati predavanja u nastavnim temama »Upravljanje zaštićenim područjima«, »Flora i fauna planina« i »Krški ekosustavi« koje zajedno čine 9 sati predavanja. Kako je za tečaj napisan »Priručnik za čuvare planinske prirode«, obnovljen je i popis literature. Izmjene su i u dijelu provjere znanja gdje je uveden seminarski rad kao uvjet pristupanja pismenom ispitu. Uspostavljen je sustav nagrađivanja pa će najbolji seminarski rad biti objavljen u Hrvatskom planinaru, a polaznici koji su među najboljih 10% u generaciji dobivaju prigodnu nagradu za ostvaren uspjeh. Ispitni ishod također ima promjene, te su osim stjecanja stručnog naziva i diplome uvedene oznake čuvara planinske prirode (amblem, značka i iskažnica) čiji je izgled definiran u izmjenama Pravilnika Komisije za zaštitu prirode, koje je usvojila Skupština HPS-a u svibnju 2022.

Komisija za zaštitu prirode planira sljedeći tečaj za čuvare planinske prirode HPS-a održati u listopadu 2022., a prijava za tečaj će biti otvorena na internet-skim stranicama HPS-a početkom rujna.

prof. dr. Davor Škrlec

Planinski kotrljan (*Eryngium alpinum*)

priredio: **Vjekoslav Kramberger**, Požega

Značke PD-a Dilj gora iz Slavonskog Broda

Nakon ranog proljeća u Dalmaciji, odlazimo na jednu od slavonskih gora kako bismo upoznali značke PD-a Dilj gora iz Slavonskog Broda. Stari naziv gore »Dilj« svjedoči da ta gora dijeli Brodsku Posavinu, pogranični kraj obilježen Vojnom krajinom nakon oslobođenja Slavonije od Turaka – od Paurije (Paorije), jednog dijela Požeštine, nazvanog po pretežno seljačkom stanovništvu, u zaleđu Vojne krajine. Iako najviša u karici Slavonskoga gorja, Dilj gora ima dva najviša vrha jednakе visine. To su vrhovi Cinkovac i Degman (po starom Jurje brdo), oba visoka 461 metar.

»Primjećujemo da je namisao da se u ravnoj Slavoniji, baš u Brodu na Savi, podružnica planinarskog društva osnuje vrlo pohvalna, naprotiv ni malo čudna već poželjna i potrebna da se time Vama stanovnicima ravnica i močvara omogući veza s visokim planinama.«

Ove riječi iz pisma uprave HPD-a novoosnovanoj podružnici u tadašnjem Brodu na Savi, govore baš sve. Graničari Posavci za svoju su planinarsku udrugu uzeli ime po gori koja zajedno s njima stražari na rijeci Savi, a koja je ujedno i jedna od najviših gora kontinentalne Hrvatske. Podružnica HPD-a koju su 1924. osnovali ugledni Brođani djelovala je isprekidano do Drugog svjetskog rata, koji je kao i svugdje u Europi, zaustavio planinarske aktivnosti.

Nakon rata, društvo se ponovno okuplja 1949. godine pod imenom PD Dilj i dobiva na korištenje kuću vrlo neobičnog izgleda u Brodskom Vinogorju, kojoj daju ime po geologu, putopiscu i astronomu Đuri Pilaru, jednom od utemeljitelja Hrvatskog planinarskog društva. Diljski dom brodskih planinara građen je stilski početkom 20. stoljeća u modi toga vremena, a zgrada je bila vila za odmor imućne brodske obitelji Popović.

U »zlatnom dobu značkarstva«, sedamdesetih i osamdesetih godina, u Slavonskom Brodu nastaju

značke koje su ostavile dobar trag u hrvatskoj planinarskoj faleristici. Tri društvene značke su karakteristične po prikazu brodskog planinarskog doma Đuro Pilar, od kojih je jedna značka transverzalna odnosno dobiva se za uspješno prijeđenu obilaznicu Kružni put po Dilju. Obilaznica je osnovana 1984. povodom 60. godišnjice društva. Obilaznica je duga 42 kilometra, ima pet kontrolnih točaka te je još i danas aktivna. »Kružni put po Dilju« prati dnevnik obilaznice.

U seriji diljskih planinarskih značaka još je jedna značka transverzalnog karaktera. Obilaznica »Stazama partizana kurira po Dilju« sasvim je logično zbog teme ugašena. Bila je linijskog tipa, započinjala je na jezeru Petnji iznad Sibinja, a završavala u selu Paučju kod jezera Borovika u đakovačkom kraju.

Društvene značke s prikazom planinarskog doma izrađene su u dvije vrste s time da je moguće da je osmoljena značka zelene boje s naznačenom nadmorskom visinom (169 m) bila izrađena dva puta, jer se serije razlikuju po detaljima. Tko je naručitelj emajlirane značke s motivom jezera Petnja, vrlo popularnog rekreativnog, a time i planinarskog odredišta Brođana, nije poznato, no svakako ju možemo uvrstiti u planinarske značke.

Danas PD Dilj gora djeluje kao vrlo uspješno planinarsko društvo s nekoliko sekcija. Upravlja starim Pilarovim domom smještenim u Brodskom Vinogorju (169 m) te planinarskom kućom Pljuskara (260 m). Kuća se nalazi nad kanjonom Pljuskare koju karakteriziraju brojni slapovi i male špilje, a ovdje je i jedno iznimno bogato nalazište fosila školjkaša, koralja, ježinaca i drugih stanovnika pradavnog Panonskog mora.

Prije desetak godina organiziran je godišnji događaj vrlo znakovitog imena – »Od Ivane do Tadije«, a koji planinarski povezuje Ivanu Brlić Mažuranić, njen bajkovit svijet, te pjesničku dušu Dragutina

Brod na Savi – motiv iz Brodskog vinogorja na staroj koloriranoj razglednici

Tadijanovića, oboje rođenjem i životom vrlo vezanih za Slavonski Brod i posavske obronke Dilja. Pohod koji je organiziran za nedjelju u drugom dijelu travnja dobio je novi štit – prati ga dnevnik obilaska, a za uspješno pređen put dodjeljuje se vrlo lijepa značka modernog dizajna. Za planinarske značke vrlo je neobičnog izgleda jer je izrađena u obliku knjige, na čijoj se lijevoj i desnoj strani nalaze portreti ovih dvoje književnih velikana.

Od ostalih planinarskih aktivnosti u PD-u Dilj gora u mlađoj prošlosti svakako ne smijemo zaobići izdavačku djelatnost društva koja je ostavila trag kroz »Brodski planinar«, tj. dvadeset brojeva glasila društva koje je izlazilo između 1998. i 2007.

Dvije su u izdanju planinarskog društva izašle zbirke pjesama s planinarske manifestacije »Planinari pjesnici na Sovskom jezeru« gdje bi se jednom godišnje okupljali pjesnici i planinari iz cijele Slavonije. Ovo brdsко jezero, za koje legende kažu da je ostatak Panonskog mora, možda je i najpopularnija planinarska meka na Dilju, što je ujedno i pozivnica svim planinarima za posjet ovoj slavonskoj gori. Svojim je umjerenim stazama dostupna planinarima svih uzrasta; obiteljima s malom djecom, početnicima, transverzalcima, planinarskim veteranima i svim drugim osobama željnim uživanja u lijepoj gorskoj prirodi. Kroz Dilj goru prolazi i trasa Slavonskog planinarskog puta.

Hrvatska domaćin glavne skupštine EUMA-e 2024.

U Skoplju je od 29. travnja do 2. svibnja 2022. održan niz sastanaka triju međunarodnih planinarskih asocijacija – UIAA, EUMA-e i BMU-a. Planinarski savez Sjeverne Makedonije kao domaćin organizirao je i ugostio glavnu skupštinu Europske planinarske asocijacije (EUMA), glavnu skupštinu Balkanske planinarske unije (BMU), sastanke stručnih komisija i radnih skupina Međunarodne penjačke i planinarske federacije (UIAA) te završnu radionicu Erasmus+ projekta »EUMA – Poboljšanje dobrog upravljanja penjanjem i planinarenjem u Europi«.

Na središnjem događaju, glavnoj skupštini EUMA-e 30. travnja obratili su se svima okupljenima predsjednik UIAA Peter Muir, predsjednik EUMA-e Roland Stierle, predsjednik BMU-a Martin Šolar i predsjednik Planinarskog saveza Sjeverne Makedonije Jovica Ugrinovski. Na Skupštini je raspravljeno prihvaćeno izvješće o radu te plan rada i finansijski plan za iduće razdoblje, a uz potporu Cluba Arc Alpin (zajednice alpskih planinarskih saveza, CAA) i Balkanske planinarske unije (BMU) dogovoren je i usvojen nov ustroj EUMA-e koji omogućuje bolje integriranje i operativnije djelovanje i zastupanje regionalnih planinarskih udruženja u okvirima EUMA-e. Donesene su odluke o uskladivanju statuta s belgijskim zakonom

o udrugama te o promjeni službenog imena organizacije pa ono sada glasi: European Mountaineering Associations. Potpredsjednik EUMA-e Bojan Rotovnik predstavio je povijesni pregled razvoja i postignuća suradnje između europskih planinarskih saveza. Skupštine EUMA-e i BMU-a jednoglasno su prihvatile prijedlog da Hrvatski planinarski savez 2024. godine, kada će se obilježavati 150. obljetnica hrvatskog planinarstva, bude domaćin glavnih skupština tih asocijacija.

U sklopu Skupštine EUMA-e i na dodatnoj dvodnevnoj tematskoj radionici predstavljeni su i raspravljeni rezultati zajedničkog projekta »EUMA – Poboljšanje dobrog upravljanja penjanjem i planinarenjem u Europi« (EUMA – improvement of good governance of climbing and mountaineering in Europe), sufinanciranog sredstvima Europske unije. Nositelji projekta bili su EUMA, ERA, planinarski savezi iz Češke, Slovenije i Makedonije te Sveučilište u Pragu.

Obraćanje predsjednika UIAA Petera Muira Glavnoj skupštini EUMA-e u Skoplju 30. travnja 2022.

HPS je, zajedno s drugim savezima, aktivno sudjelovao u prikupljanju podataka o planinarskim kućama, putovima i penjalištima, kao i u tematskim radionicama na kojima su se utvrdivale zajednička stajališta i smjernice za razvoj planinarske infrastrukture u planinama Europe. Prikupljeni podaci o planinarskim kućama širom Europe dostupni su na web stranici EUMA-e, a u pripremi su i odgovarajući kartografski pregledi planinarskih putova i penjališta. U sklopu projekta analizirano je 1568 planinarskih objekata, od kojih čak 158 iz Hrvatske. EUMA je na temelju analize prikupljenih podataka i pokazatelja te iskustava nacionalnih planinarskih saveza utvrdila osnovne funkcije i standarde planinarskih kuća, posebno imajući u vidu posebne uvjete poslovanja u visinskim i teško pristupačnim područjima te s time povezane ekološke okolnosti.

Jedan od ishoda projekta su i usvojene smjernice i preporuke EUMA-e za upravljanje planinarskom infrastrukturom, koje će EUMA zastupati u tijelima Europske unije. Osobito vrijedna bila je i neposredna razmjena iskustava o izazovima upravljanja planinarskim objektima u različitim zemljama i planinama.

Na sastanku Balkanske planinarske unije 29. travnja predstavnici nacionalnih planinarskih saveza analizirali su aktivnosti u razdoblju od prošle Skupštine BMU-a, usvojili finansijski plan te dogovorili zajednička stajališta za djelovanje unutar EUMA-e.

Hrvatski planinarski savez predstavljali su dopredsjednica Jadranka Čoklica i glavni tajnik Alan Čaplar. Domaćin susreta bio je Planinarski savez Sjeverne Makedonije, a sudionici su posjetili vrh Krstovar (1066 m) na planini Vodno i kanjon Matke.

Alan Čaplar

NOVA IZDANJA

145 godina planinarstva u Istri

Za razliku od mnogih naših planinarskih društava koja prilikom svojih obljetnica objave lijepe knjige, obično nalik raskošnoj kombinaciji spomenara i slikovnice, ali koje zanimaju samo njihove članove i prijatelje, Istarski planinarski savez stvorio je nešto novo: povjesno djelo od trajne vrijednosti kojim je obuhvaćena jedna cijela regija. Premda se Istrani mogu pohvaliti da su nakon HPD-a osnovali drugo planinarsko društvo na području današnje Hrvatske, kod njih se zbog povjesnih razloga organizirano planinarstvo razvijalo mnogo sporije nego u ostatku Hrvatske. Da je Istra u novije doba vrlo uspješno nadoknadila taj zaostatak, dokazuje upravo ova knjiga koja je obuhvatila povijest tuceta istarskih društava: Società alpina dell'Istria, Pazin; Rudar, Raša; Opatija u Opatiji; Pazinka, Pazin; Glas Istre, Pula; Orljak, Opatija; Skitaci, Labin; Lisina, Matulji; Knezgrad, Lovran; Montero Rovinj; Elektroistra, Pula; Ćićarija, Buje.

Već kod prvog prelistavanja knjiga i grafički oduševljava jer je bogato ilustrirana i vrlo pregledna, a obuhvaća regiju koja je ustvari i prirodna cjelina, s atraktivnom najvišom planinom Učkom.

Nova knjiga može poslužiti kao uzor drugim hrvatskim regijama kako stvoriti nešto vrijedno, a ujedno i lijepo, tako da se s užitkom i prelistava. Valja čestitati glavnom uredniku Vladimиру Rojniću i skupini od dvadesetak autora tekstova koji su uzorno obavili ponekad vrlo težak istraživački zadatak. To dokazuju i dokumenti kojima knjiga završava – Kronični prikazi

i tablice. Na kraju nekoliko bibliografskih podataka: 292 stranice, šivano koncem, tvrde korice, naklada 500, tiskara Zelina, izdavač Istarski planinarski savez, Pula 2022. godine.

prof. dr. Željko Poljak

11.6.	29. Antunovski piknik Krdija, pl. kuća Londžica PD Krdija, Našice	3.7.	Pohod Zora na Učki Učka PD Kamenjak, Rijeka
11.6.	Dan PD-a Naftaplin Medvednica, kuća Risova jazbina PD Naftaplin, Zagreb	8.7.	Noći uspon na Malačku »Noć punog mjeseca« Malačka, željeznička stanica Kaštel Stari – planinarski dom »Malačka« HPD Malačka – Donja Kaštela, Kaštel Stari
11.6.	Pohod na Bijelu kosu, Vrbovsko Kamačnik- Bijela kosa – Kamačnik PD Rudač, Moravice	10.7.	Pohod planinarskim putom Po starim gradovima Ivaničice, dionica Milengrad – Belecgrad Ivaničica HPD Oštrelj, Zlatar
11.6.	Pohod na Snježnik – Trofej Platak Platak - Snježnik HPD Platak, Rijeka	15. – 17.7.	Memorijalni skup planinara »Ivica Plazonić«, Masna Luka Masna Luka, PP »Blidinje«, Bosna i Hercegovina HPD Malačka – Donja Kaštela, Kaštel Stari
12.6.	19. Pohod po Goranskom planinarskom putu Klek HPD Zagreb-Matica, Zagreb	16.7.	Noći pohod na Strahinjčicu povodom prve godišnjice HPD-a Radoboj Strahinjčica, pl. dom u Radoboju HPD Radoboj, Radoboj
12.6.	Dan HPD Lipa-a Sesvete – 70. obljetnica Društva Medvednica HPD Lipa, Sesvete	30. – 31.7.	Logorovanje na Mrkvištu Planinarska kuća Mrkvište, Velebit PD Zavižan, Senj
15. – 22.6.	Pohod na Mljet Mljet PD Mljet, Govedari	31.7.	39. akcija »Kretanje – zdravlje« Ivanec i Ivančica, pl. dom Pasarićeva kuća HPD Ivančica, Ivanec
18. – 19.6.	Noći uspon na Troglav Dinara PD Sveti Jakov, Bitelić	6.8.	12. šetnica »Po dragomu kraju« Konjčina i okolica HPD Gradina, Konjčina
19.6.	Pohod »Tragom vitezova Ivanovaca« Ivančica PK Ivanec, Ivanec	9. – 10.8.	Noći uspon na Svetu brdo Svetu brdo Stanica planinarskih vodiča Zadar, Zadar
25.6.	Petrovo na Petrovom vrhu Pl. dom Petrov vrh PD Petrov vrh, Daruvar	12.8.	7. Crikvenica pod mjesinun Crikvenica – Kavranova sten – Badanj – Crikvenica PD Strilež, Crikvenica
25.6.	Pohod tri vrha Vrgorca povodom Dana grada Vrgorca i blagdana sv. Petra i Pavla Vrgorsko gorje: Matokit, Sv. Mihovil, Veliki Šibenik HPD Vrgorac, Vrgorac	13.8.	12. pohod na Obruč Klana, Studena, Trstenik, Obruč, Klana PD Pliš, Klana
26.6.	Ivanje na Ivančici Ivančica, pl. dom Pasarićeva kuća HPD Ivančica, Ivanec	13.8.	Noći uspon na Kamešnicu Žlabina, planinarsko sklonište Sv. Mihovil PD Jelinak, Trilj
26.6.	Pohod na Veliku Slavicu Fužine – Vrata – Velika Slavica PD Pljusak, Rijeka	15.8.	Pohod na Skitaču povodom Vele Gospe Labin – Skitača PD Skitaci, Labin
26.6.	Uspon na Babića jezero Ljubina poljana ispod Poštaka do Babića jezera Stanica planinarskih vodiča Šibenik, Šibenik	21.8.	Skradskim stazama do Sv. Bernarda Skrad – Zeleni vir – Skrad PD Skradski vrh, Skrad
2.7.	Dedin pohod MEDVEDNICA PD Medvednica, Zagreb	28.8.	19. ljetni planinarski pohod na Lipu Medvednica HPD Lipa, Sesvete
2.7.	Tradicionalni pohod na Visočicu Velebit, Rizvanuša – pl. kuća Visočica – Visočica PD Željezničar, Gospić		
3.7.	Ljetni pohod Vinica – Martinščak Vinica – Martinščak HPD Vinica, Duga Resa		

Premetaljka:

B. OBAMA NA IGLI!

[ime vrha]

Rješenje premetaljke iz prošlog broja:

KUĆA INKA = ANIĆA KUK

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 30. lipnja 2022. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prošlog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

(*Redoslijed imena ne prikazuje vremenski redoslijed prijava rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!*)

1. Antun Ciglenečki, PD Psunj, Pakrac
2. Dejan Šimunović, HPD Petehovac, Delnice
3. Krusnol Ružić, HPD Kalnik, Križevci
4. Remigio Radešić, PD Kamenjak, Rijeka
5. Ivica Capan, HPD Dubovac, Karlovac
6. Darko Prusina, PD Zanatlija, Osijek
7. Božidar Vojvoda, HPD Bilogora, Bjelovar
8. Domagoj Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
9. Nedjeljko Fistonić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
10. Jasna Fistonić, PD Imber, Omiš
11. Dalibor Demut, PD Nikola Tesla, Zagreb
12. Dorotea Iverac, HPD Bilogora, Bjelovar
13. Stevo Nagy, PD Psunj, Pakrac
14. Goran Arbanas, PD Psunj, Pakrac
15. Kristina Suppe, HPD Zrin, Petrinja
16. Zrinka Lukinić, HPD Gora, Zagreb
17. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
18. Vesna Čaplar, HPD Željezničar, Zagreb
19. Zrinka Kušer, HPD Bregana, Bregana
20. Marijan Turković, HPD Klek Ogulin
21. Karlo Krsnik, PD Planinorci, Zagreb
22. Anita Kristian, HPD Gora, Zagreb
23. Helena Petrić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
24. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
25. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
26. Dijana Stolar, HPD Bilogora, Bjelovar
27. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
28. Vesna Tunuković, HPD Dirov brije, Vinkovci
29. Predrag Vujović, PK Gorica, Podgorica, Crna Gora
30. Nikolina Starčević, HPD Runolist, Zagreb
31. Biserka Ćurčija, HPD Martinščak, Karlovac
32. Sergej Stipaničev, PD Kamenjak, Rijeka
33. Ante Škovrlj, PK Split, Split

Stijena Aniča kuka u Velikoj Paklenici

Hervis
SPORTS

GET MOVIN'

KAMPIRANJE S HERVISOM!

www.hervis.hr

SALEWA LATITUDE III Šator

1599,00 kn

DEUTER DREAMLITE Vreća za spavanje

799,99 kn

DIADEM 3-SEASON MAT

Podloga za vreću za spavanje

899,99 kn

CAMPING 206 S Plinski štednjak

229,99 kn

HYDROFLASH

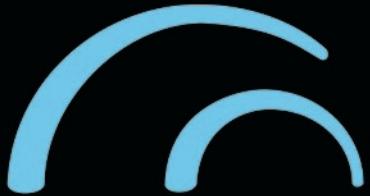
1 Food Jar izolirana termosica **399,99 kn**

2 Vakuumski izolirana termosica **329,99 kn**

3 Vakuumski izolirana termosica **349,99 kn**

IGLU ŠPORT

NAJBOLJA PLANINARSKA OPREMA

www.iglusport.hr